

P4P COUNTRY INFORMATION ON CHILD PROTECTION SYSTEMS	
COUNTRY	Vlaanderen - België
REPORT AUTHOR	Katrien HERBOTS, Sara LEMBRECHTS, prof.dr. Stefaan PLEYSIER and prof.dr. Johan PUT Kenniscentrum Kinderrechten (KeKi) & Leuven Instituut voor Criminologie (LINC – KU Leuven) d.d. 16 juli 2019

This project is funded by the European Union's Rights, Equality and Citizenship Programme (2014-2020)

**QUEEN'S
UNIVERSITY
BELFAST**

**CENTRE FOR
CHILDREN'S
RIGHTS**

**FACULTATEA DE SOCIOLOGIE ȘI
ASISTENȚĂ SOCIALĂ**
Universitatea Babeș-Bolyai

Ludwig Boltzmann Institute
of Human Rights
Research Association

Hochschule RheinMain

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

NUI Galway
OE Gaillimh

- UNESCO Chair in
- Children, Youth and Civic Engagement
- Ireland
- CHILD AND FAMILY RESEARCH CENTRE

DISCLAIMER: The content of this report represents the views of the author only and is his/her sole responsibility. The European Commission does not accept any responsibility for use that may be made of the information it contains.

I. GENERAL DESCRIPTION OF CHILD PROTECTION SYSTEM AND PARTICULAR RISK GROUPS

1. Korte situering Vlaanderen binnen België: bevoegdheidsverdeling

Voor een analyse van het beleid in Vlaanderen omtrent de organisatie van kinderschermingsystemen in geweldsituaties, moet de -niet steeds coherente- bevoegdheidsverdeling goed in het achterhoofd worden gehouden. België is sinds 1980 een federale staat, met drie Gewesten en vier Gemeenschappen. De instellingen van het Vlaamse Gewest en de Vlaamse Gemeenschap zijn van meet af aan samengevoegd. Daardoor heeft Vlaanderen één Vlaams Parlement en één Vlaamse regering.

Vlaanderen is bevoegd voor de opgave, organisatie en uitvoering van hulp-, zorg- en bijstandsverlening aan personen. De strafbaarstellingen van gedragingen, handelen of niet-handelen die een aantasting inhouden van de integriteit van een kind, blijven federale bevoegdheid (Strafwetboek en bijzondere straffwetten). Evenzeer de gerechtelijke organisatie en de detentiecentra voor volwassenen (met uitzondering van de in deze centra aangeboden hulpprogramma's) zijn federale bevoegdheden.

Bijkomende informatie voor de specifieke groepen van kinderen en jongeren die worden bevraagd in werkpakket 3. Raadpleging en werkgroepen:

- Jongeren met ervaring in de jeugddelinquentie en detentie in gesloten instellingen
Met (intussen de Zesde) Staatshervorming van 2014 werd eveneens de sociale reactie op jeugddelinquentie (m.n. de opgave van de maatregelen die kunnen worden genomen in geval van jeugddelinquentie) naar de Gemeenschappen overgeheveld.¹

Het burgerrechtelijk statuut, de strafbaarstellingen en de organisatie van en de procedure voor de jeugdgerechten blijven federale materie. Vlaanderen heeft sinds 15 februari 2019 een eigen jeugddelinquentierecht² dat grotendeels op 1 september 2019 in werking treedt (zie verder onder 5.a.).

- Migrantenkinderen en vluchtelingen

Het beleid omtrent asiel en migratie is een federale bevoegdheid. Bevoegdheden zoals hulp en bijstand, onderwijs... liggen bij Vlaanderen (zie verder onder 5.b.).

Dit rapport geeft inzicht in het kinderschermingssysteem zoals dit in Vlaanderen van toepassing is. Het gaat bijgevolg voornamelijk om een Vlaams beleid. Waar noodzakelijk gaat de aandacht ook uit naar het systeem zoals dit voor heel België van toepassing is.

¹ Zie voor een stand van zaken in de onderscheiden Gemeenschappen: <https://nicc.fgov.be/hervormingjeugdrecht-reformeditjeunesse>

² Decr. VI. 15 februari 2019 betreffende het jeugddelinquentierecht, BS 26 april 2019. Hierna Jeugddelinquentiedecreet.

Bij de beschrijving wordt steeds in een kader de van toepassing zijnde principes zoals opgelijst in de Tien Principes van Geïntegreerde Kinderbeschermingssystemen³ (zie deel II) vermeld.

2. Geweld op kinderen en jongeren: een vlag die vele ladingen dekt

2.a. Bescherming van de integriteit van het kind is een grondwettelijk beginsel

In 2000 werd in de Belgische Grondwet een artikel 22*bis* ingevoerd dat aan elk kind het recht op eerbieding van zijn morele, lichamelijke, geestelijke en seksuele integriteit garandeert.⁴ Acht jaar later werd dit artikel aangevuld met de algemene beginselen van het Kinderrechtenverdrag⁵, met uitzondering van art. 2 Kinderrechtenverdrag inhoudende het recht op non-discriminatie, aangezien dit beginsel reeds in art. 11 van de Grondwet wordt gewaarborgd.⁶

Principle 1. Every child is recognised, respected and protected as a rights holder, with non-negotiable rights to protection

2.b. Kindermishandeling als verzamelterm voor een veelheid van geweldsituaties op kinderen

Artikel 19 van het Kinderrechtenverdrag, inhouden de het recht van het kind op bescherming tegen kindermishandeling, en het hierbij horende *General Comment* (Algemene Commentaar) van het VN-Comité voor de Rechten van het Kind nr. 13 omtrent de bescherming van het kind tegen alle vormen van geweld⁷ vormen het aanknopingspunt in Vlaanderen om een systeem uit te bouwen om het geweld op kinderen aan te pakken en te doen stoppen.

Uit de definitie valt af te leiden dat kindermishandeling uit verschillende vormen kan bestaan. Doorgaans worden drie vormen van geweld op kinderen onderscheiden: (1) lichamelijk geweld en verwaarlozing, (2) psychische of emotionele mishandeling en verwaarlozing en (3)

³ Aangenomen op 9de Europees Forum voor de Rechten van het Kind van 30 april 2015 over de coördinatie en samenwerking bij geïntegreerde systemen voor kinderscherming, https://ec.europa.eu/info/strategy/justice-and-fundamental-rights/rights-child/child-protection-systems_en.

⁴ A. VANDAELE en M. VERHEYDE, "Artikel 22bis van de Grondwet: een grondwettelijke bescherming in de kinderschoenen", *TJK* 2001, afl. 1, 4-14.

⁵ Goedgekeurd door België op 25 november 1991 en op 15 januari 1992 is het Kinderrechten verdrag n België in werking getreden.

⁶ S. BENKHELIFA en H. RIAD, "Artikel 22bis Grondwet: directe werking ook voor kinderen zonder papieren?", *TJK* 2013, afl. 3, 267-271; K. HERBOTS en J. PUT, "De grondwettelijke verankering van kinderrechten", *TJK* 2010, afl. 1, 9-19.

⁷ COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD, *General Comment No. 13 (2011) – The right of the child to freedom from all forms of violence*, 18 april 2011, CRC/C/GC/13.

seksuele mishandeling.⁸ Ook (cyber)pesten, waaraan in Vlaanderen de laatste jaren toenemende aandacht wordt besteed, valt onder geweld.

In Vlaanderen wordt kindermishandeling, in het kader van de aanpak ervan binnen de Integrale Jeugdhulp gedefinieerd als zijnde *‘elke vorm van lichamelijk, psychisch of seksueel geweld waar van een minderjarige het slachtoffer is, actief door het schadelijke optreden of passief door een ernstige nalatigheid van zijn ouders of van iedere andere persoon ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid staat’*.⁹

België kent geen specifieke regelgeving voor de bestraffing van kindermishandeling. Kindermishandeling is niet als misdrijf opgenomen in het Strafwetboek. Het wordt daarentegen aangepakt via onderscheiden strafbaarstellingen zoals doodslag, moord, slagen en verwondingen, aanranding van de eerbaarheid en verkrachting en verwaarlozing. De minderjarigheid van het slachtoffer en de hoedanigheid van de dader (bv. gezagspositie) kan een verzwarende omstandigheid uitmaken. Het strafrecht biedt bijgevolg een mogelijkheid tot bestraffing van de dader voor zowat alle vormen van kindermishandeling.

Geweld kan in de thuis- of familiale sfeer plaatsvinden (intrafamiliaal) en/of buiten de familiale context (extrafamiliaal). Dit onderscheid is voor Vlaanderen, en bij uitbreiding België, een belangrijke overweging voor het overgaan tot reacties en te bewandelen wegen, nl. jeugdhulprecht -waar de focus ligt op bescherming, hulp en zorg aan het kind-slachtoffer en zijn context en/of het strafrecht dat in eerste instantie de vervolging en bestraffing van de dader beoogt. Voornamelijk in situaties van intrafamiliale kindermishandeling wordt geopteerd om door te verwijzen naar de hulpverlening, zonder dat ook noodzakelijk de dader strafrechtelijk vervolgd wordt. Dit neemt niet weg dat het gelijktijdig bewandelen van beide sporen even goed mogelijk is (zie verder I.4.a., I.4.b. en Bijlage 1.a.).

In België is reeds jaren een discussie gaande of geweldloos opvoeden een wettelijke grondslag moet krijgen. Niettegenstaande heel wat wetgevende initiatieven¹⁰, doctrine¹¹, internationale kritiek¹² en een (recent) advies van de Nationale Commissie voor de Rechten van het Kind om

⁸ P. ADRIAENSSENS, “Impact of child abuse on children and young people” in Child Focus (ed.), *A children’s friend? Child sexual abuse: profile, impact, prevention*, Antwerpen, Maklu, 2003, 25-38. D. WYCKMANS, R. DE JONG, A. VAN VOSSOLE, I. DE LAMEILLIEURE en S. REGGERS, *Vorm een keten om kinderen te beschermen. Gids voor een multi-disciplinaire en gezinsgerichte aanpak van kindermishandeling en intrafamiliaal geweld*, Deputatie van de Provincieraad van Limburg, 2015, 30-76, <http://www.formachain.eu/>.

⁹ Art. 2, 32° Decreet Integrale Jeugdhulp.

¹⁰ Het meest recente voorstel van wet dat alle vormen van fysiek en psychisch geweld op kinderen moet bannen dateert van 2016: Wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek, teneinde het recht van het kind op een geweldloze opvoeding te verankeren en iedere vorm van geweld tegen kinderen te verbieden, *Parl. St. Kamer* 2015-16, nr. 54-1778/1. De eerste poging tot een wettelijke verankering dateert van 2003 (*Parl. St. Senaat* BZ 2003, nr. 3-149/1).

¹¹ Zie o.m.: K. DE RYCK, “Het ouderlijk tuchtigingsrecht”, *TJK* 2009, afl. 1, 19-23; B. DESMET en K. DECONINCK, “Reflectie: de aanslepende controverse over het ouderlijk kastijdingsrecht”, *TJK* 2009, afl. 1, 24-34; M. BOUVERNE-DE BIE, R. ROOSE en D. REYNAERT, “Reflectie: De pedagogische tik. Een pleidooi voor welke opvoeding?”, *TJK* 2009, afl. 1, 35-40; A. VERSTAPPEN, “Kan het ouderlijk tuchtigingsrecht (nog) gerechtvaardigd worden? De plaats van de pedagogische tik in het strafrecht”, *TJK* 2014, afl. 234-248 en G. MARLIER, “Naar een burgerlijk (en dus ook strafrechtelijk) verbod op de ouderlijke pedagogische tik”, *Tijdschrift voor Familierecht* 2017, afl. 2, 38-39.

¹² In zijn Slotbeschouwingen heeft het VN-Comité voor de Rechten van het Kind reeds enkele malen de bezorgdheid geuit dat in België geen verbod instelt op het gebruik van de ‘pedagogische tik’ in opvoedingssituaties. Zie voor het laatste landenrapport: VN-COMITÉ VOOR DE RECHTEN VAN HET KIND, *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention. Concluding observations of the Committee on the Rights of the Child : Belgium – 28 juni 2010*, CRC/C/BEL/CO, para 8, 39-40. Ook het Europees Comité voor Sociale Rechten boog zich reeds hier enkele malen over, zie o.m. 7 december 2004, nr. 21/2003, OMCT t. België en 2 juli 2013, nr. 98/2013, APPROACH t. België.

‘opvoedkundig geweld’ expliciet wettelijk te verbieden¹³, blijft het gebruik van de ‘pedagogische tik’ in de opvoeding tot op heden mogelijk.

Principle 1. Every child is recognised, respected and protected as a rights holder, with non-negotiable rights to protection

Principle 4. Families are supported in their role as primary caregiver

2.c. Geweld op kinderen in Vlaanderen in cijfers en in beeld

Geweld op kinderen en jongeren blijft een probleem in Vlaanderen.

Zo ontvingen de Vlaamse Centra voor Kindermishandeling¹⁴ (zie verder I.3.b.), op een bevolkingsaantal van 6 516 011 miljoen inwoners van Vlaanderen, waarvan 21.6 % jonger dan 19 jaar is, in 2016 gezamenlijk 6904 meldingen van (vermoedens van) mishandeling, verwaarlozing en misbruik. Het ging hierbij om 9133 unieke kinderen en jongeren. De meldingen kwamen uit diverse hoeken, waaronder de primaire omgeving, de voor-, buiten- en schoolse voorzieningen, de gezondheidszorg, welzijnssituaties, justitiële instanties en de omgeving van de dader.¹⁵

In 2016 ontving het Meldpunt Geweld, Misbruik en Verwaarlozing 1712 (zie verder I.3.b.) 4596 oproepen die in totaal over 6272 gemelde personen handelden. Van deze meldingen gingen er 3819 over kindermishandeling, wat een aandeel van 60,88% van het totaal uitmaakte. Ook over geweld tussen minderjarigen kwamen meldingen binnen, nl. 194 meldingen of 3,09%. De achtergronden van de contactnemers zijn divers, zoals de omgeving van het slachtoffer of de dader, het onderwijs, de cultuur- of de sportsector en de gezondheidszorg- of welzijnsinstanties. 122 meldingen kwamen van minderjarigen zelf.¹⁶

Recente cijfers over meldingen bij het parket en justitiële vervolgingen zijn niet beschikbaar.

Het onderzoeksrapport “Geweld, gemeld en geteld” van het Kinderrechtencommissariaat van 2011 gaf inzicht in de klachten over geweld die het commissariaat bereikten. Tegelijkertijd kwam ook de stem en het perspectief van een 2000-tal kinderen en jongeren over hun ervaringen met geweld, zorg en bestraffing in hun gezin, in hun vrije tijd en op school aan bod.¹⁷ Voortbouwend hierop verscheen in 2018 een nieuw onderzoeksrapport naar de incidentie en prevalentie van cyberpesten en geweld op kinderen en jongeren binnen het

¹³ ADVIESORGAAN VAN DE NATIONALE COMMISSIE VOOR DE RECHTEN VAN HET KIND, Het gebruik van zogenaamd ‘opvoedkundig’ geweld expliciet verbieden : een wettelijke verplichting voor België, april 2018, 4p., <https://ncrk-cnde.be/nl/adviezen/article/het-gebruik-van-zogenaamd-opvoedkundig-geweld-expliciet-verbieden-een>.

¹⁴ VLAAMSE OVERHEID, *Vlaanderen in cijfers. 17*, Studiedienst van de Vlaamse Regering, Brussel, 2017, 20p., [file:///D:/Downloads/Vlaanderen in cijfers 2017.pdf](file:///D:/Downloads/Vlaanderen%20in%20cijfers%202017.pdf).

¹⁵ Voor een uitgebreide analyse, zie <https://www.kindengezin.be/cijfers-en-rapporten/cijfers/kindermishandeling/>.

¹⁶ Vr. en Antw. Vl.Parl., Vr. nr. 470, 8 maart 2017 (K. SCHRIJVERS, antw. J. VANDEURZEN), <http://docs.vlaamsparlament.be/pfile?id=1261605>.

¹⁷ KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, *Dossier Geweld, gemeld en geteld. Aanbevelingen in de aanpak van geweld op kinderen en jongeren*, Kinderrechtencommissariaat, Brussel, 2011, 65p.

gezin, de school- en de vrije tijdscontext. In totaal werden 1713 leerlingen tussen de leeftijd van 10 en 18 jaar bevraagd.¹⁸

3. Onderscheiden wijzen in melden van geweld op kinderen en jongeren

De kennisname over en aanpak van geweld op kinderen en jongeren in Vlaanderen wordt gekenmerkt door een 'samenspel' van drie actoren, met name politie, justitie en hulpverlening (zie ook verder I.4.c.).

Personen die situaties van kindermishandeling vaststellen of vermoeden, kunnen dit melden. Ook houders/dragers van beroepsgeheim kunnen, mits vervulling van specifieke voorwaarden, (vermoedens van) kindermishandeling melden. Beroepsgeheim is geen reden om geen antwoord te bieden in eigen werk- of een andere context aan minderjarige slachtoffers van geweld (zie o.m. ook verder I.4.c. en Bijlage 1.a.).

3.a. Politie en Justitie

De meest gekende instanties bij wie gemeld kan worden, zijn de politionele of gerechtelijke overheden, in het bijzonder het parket (zie ook verder I.4.a., I.4.c. en Bijlage 1.a.).

3.b. Hulpverlening

In Vlaanderen zijn echter ook in de hulp- en zorgverlening gespecialiseerde actoren actief waarmee iedereen met ervaring in of verontrusting over kindermishandeling contact kan opnemen voor informatie, advies, gerichte doorverwijzing of directe hulp, met name de Vertrouwenscentra Kindermishandeling (VK) en het meldpunt 1712.

Vlaanderen kent zes *Vertrouwenscentra Kindermishandeling*, één in elke Vlaamse provincie en één in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.¹⁹ Elk VK is multidisciplinair samengesteld. Het heeft een medische, psychologische, pedagogische en een sociale functie. De VK's zijn een aanspreekpunt voor alle mogelijke situaties van geweld op kinderen. De meldingen kunnen van iedereen komen: professionelen, burgers, personen uit de directe omgeving...

Een VK start steeds vanuit de behoeften van het kind, nl. '*Wat heeft het kind of de jongere op dit ogenblik nodig?*'. Het kind staat centraal in de werking van de VK's.

De VK's vervullen drie van elkaar onderscheiden functies:

- optreden in verontrustende situaties in kader van de integrale jeugdhulp (zie verder I.4.b.5.);
- het onderzoeken van meldingen of vermoeden van kindermishandeling, op aangeven van om het even welke persoon of instantie;

¹⁸ S. VAN HAEKEN, E. VERDONCK en A. GROENEN, *Geweld, gemeten en geteld Scholenonderzoek 2018. Aanbevelingen in de aanpak van geweld tegen kinderen en jongeren*, UC Leuven-Limburg in opdracht van de Vlaamse minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, 2018, 225p., https://www.departementwvg.be/sites/default/files/media/Project%20Geweld%20Geteld_Eindrapport%20UC%20Leuven-Limburg.pdf.

¹⁹ Een wettelijke erkenning kwam bij Besluit van de Vlaamse Executieve van 8 juli 1987 houdende vaststelling van de voorwaarden van erkenning en subsidiëring van centra voor hulpverlening inzake kindermishandeling. Dit besluit werd vervangen door BVR van 17 mei 2002 betreffende erkenning en subsidiëring van de vertrouwenscentra kindermishandeling, BS 19 juni 2002. De kwaliteitszorg van de VK's wordt geregeld in het MB van 10 juni 2002 betreffende de kwaliteitszorg in de vertrouwenscentra kindermishandeling, BS 15 augustus 2002.

- het verstrekken van gepaste jeugdhulp aan minderjarige slachtoffers van kindermishandeling en hun gezin.²⁰

De hulpverlening van het VK is volledig gratis.

Sinds 2013 werd, op initiatief van de Vlaamse Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin ook het *Meldpunt Geweld, Misbruik en Verwaarlozing 1712* opgericht.²¹ 1712 integreert de bestaande meldpunten, aanspreekpunten en onthaalwerkingen van de Vertrouwenscentra Kindermishandeling en de centra algemeen welzijnswerk (slachtofferhulp, oudermishandeling, partnergeweld, intrafamiliaal geweld). Iedereen (al dan niet professioneel werkzaam) die een vraag of melding heeft over alle vormen van geweld of misbruik, kan naar het gratis nummer 1712 bellen of mailen naar 1712.be.

De hulplijn luistert, informeert en begeleidt -indien nodig- naar hulpinstanties of meldingen bij politie.

Daarnaast zijn in Vlaanderen heel wat instanties actief die open staan voor vragen, informatie... van kinderen, jongeren en volwassenen over allerlei thema's. Het gaat hierbij onder meer over de Vlaamse Kinderrechtencommissaris²², 't Zitemzo, Awel (voor alle vragen en bezorgdheden van kinderen en jongeren), Child Focus (vermiste en seksueel uitgebuite kinderen), de JO-lijn (klachtkanaal voor kinderen en jongeren in de jeugdhulp)...

Indien uit de contactname blijkt dat deze geweldgerelateerd is, wordt er doorverwezen naar -bovenstaande- actoren, gespecialiseerd in geweld op kinderen.

3.c. Interne meldplichten

Binnen de sectoren gehandicaptenzorg, kinderopvang en jeugdhulp werden interne meldplichten uitgewerkt, die de actoren die er werkzaam zijn verplichten bepaalde situaties ter kennis te brengen van specifieke aanspreekpunten binnen de sector zelf.²³

Andere sectoren, waaronder Jeugd en Sport werken met Aanspreekpunten Integriteit. Iedere sport- en jeugdwerkorganisatie heeft een aanspreekpunt tot wie vrijwilligers en deelnemers van de organisatie (in de eerste plaats kinderen en jongeren) zich kunnen richten met vragen en/of meldingen omtrent grensoverschrijdend gedrag tegenover kinderen en jongeren.²⁴

Bovendien werken vele diensten en organisaties in het kader van integrale kwaliteitszorg een intern integriteitsbeleid uit.²⁵

Binnen de collectieve opvangstructuren kunnen asielzoekers een klacht indienen indien ze niet tevreden zijn over de levensomstandigheden of de aangeboden diensten. Wanneer ze

²⁰ J. Put, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 422. De VK's zijn private organisaties (vzw's) die gesubsidieerd worden door Kind & Gezin (www.kindengezin.be).

²¹ Art. 2-9 Decr. VI. 21 juni 2013 houdende diverse bepalingen betreffende het beleidsdomein Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, BS 14 augustus 2013.

²² Geweld op school is een van de meest gemelde onderwijsproblemen bij de Klachtenlijnen van het Kinderrechtencommissariaat: KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT EN DÉLÉGUÉ GÉNÉRAL AUX DROITS DE L'ENFANT, *Alternatief rapport aan het VN-Kinderrechtencomité*, Brussel, 2018, 27. Hierna Alternatief rapport Kinderrechtencommissarissen 2018.

²³ K. HERBOTS, E. ANKAERT, E. VAN GRUNDERBEEK en J. PUT, *Professioneel omgaan met risico's. Juridisch onderzoek naar de aansprakelijkheid van private non-profit voorzieningen met de focus op jeugdhulp en kinderopvang*, Brussel, Politeia, 2012, 131 p.

²⁴ De aanduiding van een Aanspreekpunt Integriteit kadert in het Vlaams Actieplan Integriteit (zie verder in tekst 4.d.). Voor de sector jeugd vond het startmoment plaats op 9 november 2017, http://www.sociaalcultureel.be/jeugd/vjkb_thema_integriteit.aspx.

²⁵ Het Raamwerk Seksualiteit en Beleid (zie Bijlage 2.) is zowel stimulator als inspirator hiertoe. Ook de site Grenslijn bundelt heel wat kennis, expertise, tools enz. om een integriteitsbeleid op maat van de organisatie uit te bouwen en te verfijnen: <https://www.kennisplein.be/sites/integriteit/Pages/Home.aspx>.

niet akkoord gaan met een sanctie of de verkregen medische begeleiding, is beroepsaantekening mogelijk.

Principle 1: Every child is recognised, respected and protected as a rights holder, with non-negotiable rights to protection

Principle 2: No child is discriminated against

Principle 3: Child protection systems include prevention measures

Principle 5: Societies are aware and supportive of the child's right to freedom from all forms of violence

Principle 6: Child protection systems ensure adequate care

Principle 8: The child has support and protection

Principle 10: There are safe, well-publicised, confidential and accessible reporting mechanisms in place

4. Kinderbeschermingssystemen tegen geweld in Vlaanderen

De aanpak van geweld op kinderen en jongeren, jonger dan 18 jaar, situeert zich voornamelijk op drie verschillende rechtsdomeinen, namelijk (1) het jeugdhulprecht; (2) het strafrecht en (3) het burgerlijk recht.²⁶

Waar het strafrecht zich voornamelijk richt op de aanpak en/of bestraffing van de geweldpleger²⁷ en het burgerlijk recht in situaties van intrafamiliale kindermishandeling de onderlinge verhouding tussen de gezinsleden²⁸ regelt, is in kader van het voorliggend onderzoek vooral de aanpak binnen het jeugdhulprecht interessant. Het jeugdhulprecht richt zich immers specifiek tot het kind of de jongere als slachtoffer van geweld²⁹.

4.a. Justitiële aanpak van geweld op kinderen

Wanneer in Vlaanderen situaties van geweld bij de politie gemeld worden, brengt zij op haar beurt het parket hiervan op de hoogte.

Elk gerechtelijk arrondissement van België heeft een referentiemagistraat kindermishandeling bij het parket. Hij wordt bijgestaan door de parketcriminologen jeugd en gezin. Deze magistraat is eveneens het aanspreekpunt voor hulpverleners en politieambtenaren (zie verder I.4.c.1.).³⁰

²⁶ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 382, nr. 734.

²⁷ Dit kan zowel in de onderzoeksfase als na een strafrechtelijk vonnis. Met de Wet van 15 mei 2012 (BS 1 oktober 2012) kan al vanaf het moment van de vaststelling van huiselijk geweld door de procureur des Konings beslist worden tot een tijdelijk huisverbod van de (vermoedelijke) geweldpleger.

²⁸ Voornamelijk wordt via het burgerlijk recht beroep gedaan op regels m.b.t. toewijzing van de gezinswoning i.k.v. voorlopige maatregelen (art. 223 B.W.) en de mogelijkheid om over te gaan tot ontzetting uit het ouderlijk gezag (art. 32 Jeugdwet). N. DE HONDT, "Time-out na kindermishandeling door uithuisplaatsing van de geweldpleger", *TJK* 2010, 22- 29. 30.

²⁹ R. HEPS, "Proportionele maatregelen ter beëindiging van kinderverwaarlozing en kindermishandeling", *TJK* 2007, 228 -231

³⁰ Afsprakenprotocol kindermishandeling, 30 maart 2010, www.vlaamsparlement.be/Proteus5/getFile.action?id=343815 en Circulaire 13/2007 HvB Antwerpen, *onuitg.*

4.a.1. Werkwijze van het parket

In het algemeen bewandelt het parket twee wegen.³¹

Wat het minderjarig slachtoffer betreft, zal het parket eerst hulp, zorg en bescherming zoeken via de vrijwillige jeugdhulp. In hoogdringende situaties vordert het onmiddellijk de jeugdrechter voor het afdwingen van gerechtelijke jeugdhulp (zie verder 4.b.2.).

Voor de aanpak van de dader van kindermishandeling bewandelt het parket in de regel verder de justitiële weg.

Zoals eerder aangehaald, is kindermishandeling geen misdrijf in de zin van het Belgisch Strafwetboek. Om een dader van kindermishandeling te bestraffen, moet bijgevolg gebruik gemaakt worden van andere misdrijven uit het Strafwetboek, zoals: doodslag, moord, slagen en verwondingen, aanranding van de eerbaarheid en verkrachting. Zowel tijdens de onderzoeksfase als na een strafrechtelijk vonnis kan worden gereageerd.

Zo heeft sinds 2012 heeft de procureur des Konings de mogelijkheid een tijdelijk huisverbod op te leggen aan een meerderjarig persoon indien uit de feiten of omstandigheden blijkt dat zijn/haar aanwezigheid in de verblijfplaats een ernstig en onmiddellijk gevaar kan opleveren voor de veiligheid van één of meer personen die dezelfde verblijfplaats betrekken. Hoewel de wet voornamelijk situaties van partnergeweld voor ogen heeft, wordt deze ook toegepast voor situaties van kindermishandeling.³²

In situaties van intrafamiliale kindermishandeling kan het parket eventueel beslissen om voorrang te geven aan hulp aan het kind en het gezin met het oog op herstellen van familiesituaties als waarborg voor veiligheid en bescherming.³³

Principle 4. Families are supported in their role as primary caregiver.

Principle 5: Societies are aware and supportive of the child's right to freedom from all forms of violence

Principle 6. Child protections systems ensure adequate care

Principle 8. The child has support and protection

4.a.2. Verhoor van minderjarige slachtoffers of getuigen

Een kind of een jongere onder de leeftijd van 18 jaar kan als slachtoffer of getuige van een misdrijf worden verhoord door de procureur des Konings of de onderzoeksrechter.

Voor een aantal als zeer ernstig geachte misdrijven, waaronder deze die aan kindermishandeling gelinkt kunnen worden, heeft het kind of de jongere recht op bijstand van

³¹ Zie voor een meer uitgebreide omschrijving, o.m. C. DE CRAIM, Kindermishandeling: de wetgevende aspecten en de aanpak door de gerechtelijke overheden, in BLOW, H. (red)., *Handboek familiaal geweld*, Brussel, Politeia, losbl., Afl. 6, juni 2013, 4. Kindermishandeling – Beleid en regelgeving, 7-16.

³² Wet 15 mei 2012 tot betreffende het tijdelijk huisverbod in geval van huiselijk geweld, BS 1 oktober 2012. J. DENDAS, *Huisverbod of uithuisplaatsing? Een nationaal- en internationaalrechtelijke analyse van het potentieel van een huisverbod voor de geweldpleger in het kader van intrafamiliale kindermishandeling*, Masterscriptie, ingediend bij het eindexamen voor de graad van Master in de Rechten onder promotorschap van prof.dr. J. Put, KU Leuven, Faculteit Rechtsgeleerdheid, Academiejaar 2016 – 2017, 78p. *onuitg.*

³³ C. DE CRAIM, Kindermishandeling: de wetgevende aspecten en de aanpak door de gerechtelijke overheden, in BLOW, H. (red)., *Handboek familiaal geweld*, Brussel, Politeia, losbl., Afl. 6, juni 2013, 4. Kindermishandeling – Beleid en regelgeving, 9.

een vertrouwenspersoon naar keuze.³⁴ Deze vertrouwenspersoon moet niet noodzakelijk de ouder(s) zijn. Voor alle overige misdrijven is bijstand van een vertrouwenspersoon bij het verhoor een gunst die moet worden toegekend.³⁵

Bij kinderen en jongeren die betrokken waren bij feiten van seksueel misbruik wordt ambtshalve een audiovisueel verhoor³⁶ afgenomen. Bij een aantal andere ernstige misdrijven, opgesomd in art. 91bis Sv., kan bij ernstige en uitzonderlijke omstandigheden de procureur des Konings of de onderzoeksrechter beslissen om over te gaan tot een audiovisueel verhoor. Vanaf de leeftijd van 12 jaar moet de minderjarige hiermee instemmen. Hij of zij heeft een vetorecht. Voor een kind onder de 12 jaar volstaat de mededeling aan het kind dat het verhoor audiovisueel zal worden afgenomen.

De ouder(s) van het kind of de jongere moeten niet instemmen noch op de hoogte worden gebracht van het audiovisueel verhoor.

Principle 1. Every child is recognised, respected and protected as a rights holder, with non-negotiable rights to protection

Principle 6. Child protection systems ensure adequate care

Principle 7. The child has support and protection

4.b. Jeugdhulprecht in Vlaanderen: integrale jeugdhulp³⁷

Sinds de bevoegdheidsoverheveling in 1980 en 1988 van de jeugdbescherming is Vlaanderen bevoegd voor hulp en bijstand aan kinderen en jongeren.

Onder invloed van maatschappelijke discussies over de rol en het (gezins)ingrijpen van de bijzondere jeugdbijstand enerzijds en de kinderrechten- en cliëntenrechtenbeweging anderzijds werd in 2004 in Vlaanderen gestart met de uitbouw van een intersectoraal georganiseerde jeugdhulp door de aanname van het Decreet Integrale Jeugdhulp³⁸. In 2013 werd de Integrale Jeugdhulp hertekend³⁹ naar aanleiding van ervaringen met het oorspronkelijke decreet, een wetenschappelijke evaluatie⁴⁰ en een aantal nieuwe beleidsinzichten.⁴¹

³⁴ Zie voor meer: J. Put, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, 2015, Brugge, Die Keure, 350-355 en verwijzingen aldaar.

³⁵ Art. 28quinquies, §2, 57, § 2, 79 en 91bis Sv. Zie voor meer: J. Put, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, 2015, Brugge, Die Keure, 348-349.

³⁶ Invoering van art. 91bis-101 Sv. door de Wet van 28 november 2000 betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen, BS 17 maart 2001 e. verfijnd door de Wet 30 november 2011 tot wijziging van de wetgeving wat de verbetering van de aanpak van seksueel misbruik en feiten van pedofilie binnen een gezagsrelatie betreft, BS 20 januari 2012.

³⁷ Dit stuk is hoofdzakelijk gebaseerd op: J. Put, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, 2015, Brugge, Die Keure, 367-497.

³⁸ Decr.VI. 7 mei 2004 betreffende de integrale jeugdhulp, BS 11 oktober 2004.

³⁹ Decr.VI. 12 juli 2013 betreffende de integrale jeugdhulp, BS 13 september 2013.

⁴⁰ N. VAN TOMME, K. VERHOEST en J. VOETS, *Evaluatie van het decreet van 7 mei 2014 betreffende de Integrale Jeugdhulp*, KU Leuven – Instituut voor de Overheid, 2011, 144p.

⁴¹ J. Put, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, 2015, Brugge, Die Keure, 37-39 en 370-372.

4.b.1. Doelstelling en doelgroep

De integrale jeugdhulp wil via zorg op maat de hulp aan de minderjarige (persoon jonger dan 18 jaar) en zijn leefomgeving efficiënter, vlotter en meer vraaggericht laten verlopen. In uitzonderlijke situaties kan de jeugdhulpverlening worden voortgezet tot de 26ste verjaardag van de jongere.⁴²

De jeugdhulp kan worden opgestart van zodra er vraag naar of behoefte aan jeugdhulp is. Jeugdhulpaanbieders moeten tot een gemeenschappelijke analyse van de hulpvraag komen en via sectoroverschrijdende samenwerking op elkaar afgestemde jeugdhulpverlening aanbieden.⁴³

Bij 'verontrustende situaties'⁴⁴ (VOS) kan jeugdhulp maatschappelijk noodzakelijk worden geacht. Gespecialiseerde instanties, m.n. gemandateerde voorzieningen, beslissen hierover. Zoals verder zal blijken, valt geweld op kinderen (kindermishandeling) ook onder deze definitie, meer zelfs het vormt een bijzonder aanknopingspunt.

Een VOS kan een grond tot gerechtelijke jeugdhulp vormen, maar kan evenzeer verholpen worden binnen de vrijwillige jeugdhulpverlening.⁴⁵

4.b.2. Sectoroverschrijdend

De 'integrale jeugdhulp' omvat de volgende sectoren die samenwerken, zonder dat er sprake is van een fusie: de bijzondere jeugdbijstand, de geestelijke gezondheidszorg, het algemeen welzijnswerk, de centra voor leerlingenbegeleiding, de gehandicaptenzorg en de gezinszorg⁴⁶. Voor de meer algemene sectoren, zoals de geestelijke gezondheidszorg, het algemeen welzijnswerk en de gehandicaptenzorg valt enkel die hulpverlening die zich richt tot kinderen en jongeren onder het toepassingsgebied. Voor de gezinszorg gaat het onder meer om de vertrouwenscentra kindermishandeling en de centra voor kindercare en gezinsondersteuning.⁴⁷ Ook de diensten maatschappelijk werk van de ziekenfondsen vallen onder de integrale jeugdhulp.⁴⁸

Nochtans vallen heel wat -voor kinderen en jongeren belangrijke- sectoren buiten het toepassingsgebied van de integrale jeugdhulp, waaronder residentiële kinder- en jeugdpsychiatrie, huisartsen, pediaters, jeugd- en opbouwwerk, preventie en opvoedingsondersteuning.

Principle 3. Child protection systems include prevention measures

Principle 5. Societies are aware and supportive of the child's right to freedom from all forms of violence

Principle 6. Child protection systems ensure adequate care

Principle 8. The child has support and protection

Principle 9. Training on identification of risks

⁴² Art. 2, § 1, art. 5, 1ste lid en 18, § 3 Decreet Integrale Jeugdhulp.

⁴³ J. Put, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, 2015, Brugge, Die Keure, 37-39.

⁴⁴ Art. 2, § 1, 54° Decreet Integrale Jeugdhulp: d.i. 'een situatie die de ontwikkeling van een minderjarige bedreigt doordat zijn psychische, fysieke of seksuele integriteit of die van een of meer leden van zijn gezin wordt aangetast of doordat zijn affectieve, morele, intellectuele of sociale ontplooiingskansen in het gedrang komen, waardoor het aanbieden van jeugdhulpverlening maatschappelijk noodzakelijk kan zijn'

⁴⁵ Art. 2, § 1, 54°, art. 5, 1ste lid en art. 32 Decreet Integrale Jeugdhulp.

⁴⁶ Art. 3, § 1 decreet Integrale Jeugdhulp.

⁴⁷ Art. 3-8 BVR 21 februari 2014 betreffende de integrale jeugdhulp, BS 28 februari 2014. Hierna Besluit Integrale Jeugdhulp.

⁴⁸ Art. 9 Besluit Integrale Jeugdhulp.

4.b.3. Grondprincipes

De integrale jeugdhulpverlening aan kinderen en jongeren grondt zich op een aantal decretaal vastgelegde principes:

- **Recht op jeugdhulp⁴⁹**
Elk kind of jongere met een jeugdhulpvraag of -behoefte, en elke ouder of opvoedingsverantwoordelijke, heeft, binnen het beschikbare jeugdhulpaanbod, maximaal recht op jeugdhulp (zoals dit in het Decreet Integrale Jeugdhulp bedoeld wordt).
- **Cliënt- en contextgerichtheid⁵⁰**
De jeugdhulp moet vertrekken vanuit en aansluiten op de vraag of de behoefte van het kind of de jongere. Hierbij wordt rekening gehouden met zijn of haar context (bv. culturele achtergrond, eventuele beperkingen -handicap-, sociaaleconomische situatie, religieuze en ideologische overtuiging...).
- **Eigen kracht en participatie (op micro-, meso- en macroniveau)⁵¹**
De eigen krachten van het kind of de jongere, en zijn context, moet door de jeugdhulp worden ingezet en versterkt. Jeugdhulp moet gericht zijn op het verhogen van de participatie van de cliënt en zijn context in de hulpverlening, door onder meer in dialoog met de cliënt aan de hulpverlening vorm te geven.
- **Subsidiariteit en scheiding⁵²**
Dit principe verwijst naar de ondergeschiktheid van professionele hulp aan 'zelf georganiseerde' hulp, de keuze voor de minst ingrijpende vorm van jeugdhulp, de ondergeschiktheid van gerechtelijke hulp aan vrijwillige jeugdhulp en de scheiding tussen rechtstreekse en onrechtstreekse jeugdhulp;
- **Continuïteit⁵³**
Het is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de jeugdhulpaanbieders om breuken in het jeugdhulpverleningstraject te vermijden. Bemiddeling, cliëntoverleg en de inzet van een eventuele vertrouwenspersoon van het kind of de jongere, moeten hiertoe bijdragen.
- **Efficiëntie en effectiviteit⁵⁴**
Door samenspel met de overige principes moet de sectoroverschrijdende samenwerking de efficiëntie en effectiviteit van de hulpverlening verbeteren.
- **Vertrouwelijkheid⁵⁵**
De vertrouwelijkheid van de relatie tussen de actoren van de jeugdhulp en het kind, de jongere en zijn/haar context als cliënten, wordt gewaarborgd door een geheimhoudingsplicht (beroepsgeheim).
- **Instemming met vrijwillige jeugdhulp⁵⁶**
Hulpverlening is slechts mogelijk na instemming van de ouders (of opvoedingsverantwoordelijken). Instemming van de minderjarige is vereist van zodra deze 12 jaar is of indien hij als -12-jarige, rekening houdend met zijn leeftijd en maturiteit, tot een redelijke beoordeling van zijn belangen in staat is. Zelfs indien hij

⁴⁹ Art. 6 Decreet Integrale Jeugdhulp.

⁵⁰ Art. 6 Decreet Integrale Jeugdhulp.

⁵¹ Art. 6, 45 en 46 Decreet Integrale Jeugdhulp.

⁵² Art. 6 Decreet Integrale Jeugdhulp.

⁵³ Art. 30-31 Decreet Integrale Jeugdhulp.

⁵⁴ Art. 6 Decreet Integrale Jeugdhulp.

⁵⁵ Art. 7 Decreet Integrale Jeugdhulp. Deze bepaling is gelijkaardig als het strafrechtelijke beroepsgeheim van art. 458 Sw.

⁵⁶ Art. 5-6 Decreet Integrale Jeugdhulp.

in deze laatste situatie niet hiertoe bekwaam wordt geacht, geldt sowieso voor een - 12-jarige de verplichting om hem te horen.

Principle 2. No child is discriminated against
 Principle 4. Families are supported in their role as primary caregiver
 Principle 5. Societies are aware and supportive of the child's right to freedom from all forms of violence
 Principle 6. Child protection systems ensure adequate care
 Principle 8. The child has support and protection
 Principle 9. Training on identification of risks

4.b.4. Vrijwilligheid vs dwang

De integrale jeugdhulp behelst zowel vrijwillige als gerechtelijke jeugdhulpverlening. Het hulpaanbod bestaat uit een waaier van verschillende hulpverleningsprogramma's, die ambulant, via pleegzorg of residentieel plaatsvinden.

De *vrijwillige* jeugdhulpverlening wil op een hulpvraag zo snel mogelijk en in zo weinig mogelijk stappen het minst ingrijpende en meest geschikte hulpantwoord geven. De hulpverlening kan voor de minderjarige en zijn context rechtstreeks of onrechtstreeks⁵⁷, na toewijzing door een intersectorale toegangspoort, toegankelijk zijn.

Gerechtelijke jeugdhulpverlening verwijst naar jeugdhulp opgelegd door de jeugdrechter op vordering van het Openbaar Ministerie.

Enerzijds is er een interventie na doorverwijzing van de gemandateerde voorziening naar het Openbaar Ministerie. Dit vindt plaats wanneer het verlenen van de vrijwillige jeugdhulpverlening in een VOS niet meer mogelijk is, maar wel alles in het werk werd gesteld om deze alsnog mogelijk te maken, met inbegrip van de inschakeling van een gemandateerde voorziening.⁵⁸ Het Openbaar Ministerie oordeelt autonoom om de jeugdrechter al dan niet te vatten.

Anderzijds kan de jeugdrechter worden gevat na hoogdringende interventie wanneer een gerechtelijke jeugdhulpmaatregel dringend noodzakelijk wordt geacht. Het gaat hierbij om een VOS waarbij vrijwillige hulpverlening niet mogelijk is omdat de noodzakelijke instemmingen ontbreken maar waar er voldoende aanwijzingen zijn dat de minderjarige onmiddellijk moet worden beschermd tegen een aantal situaties van geweld, mishandeling, verwaarlozing en exploitatie (zie hieronder 1.4.b.5.).⁵⁹ De inspiratie voor formulering van de situaties die een hoogdringende interventie verantwoorden, werd gehaald uit artikel 19 Kinderrechtenverdrag.

Principle 4. Families are supported in their role as primary caregiver
 Principle 5. Societies are aware and supportive of the child's right to freedom from all forms of violence

⁵⁷ De uitvoering van niet-rechtstreeks toegankelijke jeugdhulpverlening is afhankelijk van de beslissing van de intersectorale toegangspoort. Deze bepaalt enerzijds de behoefte aan jeugdhulpverlening, de wenselijkheid en urgentie ervan (d.i. indicatiestelling). Anderzijds zet de toegangspoort de geïndiceerde jeugdhulp om in concrete jeugdhulpverlening (d.i. jeugdhulpregie). Art. 17, 18 en 55 Decreet Integrale Jeugdhulp. Zie ook: J. Put, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, 2015, Brugge, Die Keure, 406-416.

⁵⁸ Art. 47, 1° Decreet Integrale Jeugdhulp.

⁵⁹ Art. 47, 2° Decreet Integrale Jeugdhulp.

Principle 6. Child protection systems ensure adequate care
 Principle 8. The child has support and protection

4.b.5. Verontrusting - kindermishandeling

Binnen integrale jeugdhulp neemt kindermishandeling als specifieke vorm van VOS een bijzondere plaats in.

Met de invoering van integrale jeugdhulp wil Vlaanderen vorm geven aan het uitgangspunt dat verontrustende situaties niet noodzakelijk, altijd en onmiddellijk moeten leiden tot gerechtelijke interventies. Ook binnen de vrijwillige jeugdhulpverlening moet dit kunnen vastgesteld, besproken en aangepakt worden.

Wanneer het aanbieden van jeugdhulpverlening in een VOS maatschappelijk noodzakelijk wordt geacht, dragen gespecialiseerde voorzieningen, met name de 'gemandateerde voorzieningen', de verantwoordelijkheid voor het inschatten van de situaties, het voorstellen van de nodige hulpverlening, het opvolgen van de situaties en waar noodzakelijk het doorverwijzen naar het Openbaar Ministerie. De gemandateerde voorzieningen vervullen vier hoofdpodochten: consult, onderzoek, feedback en doorverwijzing.

Deze gemandateerde voorzieningen zijn enerzijds de Vlaamse overheidsinstanties Ondersteuningscentra Jeugdzorg (OCJ). Zij zijn bevoegd voor alle verontrustende situaties. Anderzijds zijn er de Vertrouwenscentra Kindermishandeling (VK), wiens mandaat in VOS-zaken specifiek gericht is op de aanpak van kindermishandeling.⁶⁰

In acute noodsituaties kan via crisisjeugdhulpverlening de overgang naar reguliere jeugdhulpverlening mogelijk maken.⁶¹

Principle 4. Families are supported in their role as primary caregiver
 Principle 6. Child protections systems ensure adequate care
 Principle 8. The child has support and protection
 Principle 9. Training on identification of risks

4.c. Initiatieven tot samenwerking m.b.t. de aanpak van geweld op kinderen

In de detectie en de aanpak van geweld op kinderen zijn in Vlaanderen in de loop der jaren heel wat professionele instanties opgericht, georganiseerd en geprofessionaliseerd. Ruwweg opgesplitst, spelen drie grote groepen van actoren een belangrijke rol, met name (1) hulp- en zorgverlening, (2) politie en (3) justitie.

Enkele accenten van de aanpak binnen de eigen setting werden hierboven uiteengezet, met specifieke aandacht voor de justitiële weg (l.4.a.) en het jeugdhulprecht (l.4.b.).

4.c.1. Stimuleren, versterken en coördineren van samenwerking

⁶⁰ Art. 42 Decreet Integrale Jeugdhulp.

⁶¹ Art. 2, 9°, 2, 32° en 44 Decreet Integrale Jeugdhulp.

Een aanpak die leidt tot het stopzetten van geweld op kinderen beperkt zich echter niet tot één reactie of één bepaalde werking. Optreden tegen kindermishandeling vraagt eveneens om een vorm van ‘samenwerking’ over de actoren heen om zich zo, elk binnen zijn eigen rol en verantwoordelijkheid, te kunnen richten op verscheidene aspecten, factoren en levensdomeinen zowel bij dader als slachtoffer die een rol spelen bij kindermishandeling.

Daarom werd in de loop der jaren een aantal structuren en functies in het leven geroepen om deze samenwerking tussen de verschillende professionals te stroomlijnen, te versterken en te coördineren.

Protocol Kindermishandeling

Op 30 maart 2010 ondertekenden de federale minister van Justitie en de Vlaamse minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin te Antwerpen, op de veiligheidsconferentie intrafamiliaal geweld, met focus op kinderen, het Protocol Kindermishandeling.⁶² Het afsprakenprotocol kindermishandeling is het resultaat van een jarenlang overleg tussen de welzijnssector en de politieke en justitiële sector om een gezamenlijke aanpak van kindermishandeling mogelijk te maken. Het gaat niet enkel om nieuwe verbintenissen. In het protocol worden ook de bestaande initiatieven van beide ministers bevestigd en opnieuw onderschreven, met name:

- het organiseren van een structureel overleg rond kindermishandeling op (Vlaams) beleidsniveau;
- het bevorderen en organiseren van overleg betreffende kindermishandeling in welzijnsteams binnen de bestaande arrondissementele raden voor slachtofferbeleid;
- een blijvende aandacht voor sensibilisatie, informatie en vorming;
- het verspreiden van een gemeenschappelijke richtlijn inzake kindermishandeling, “stappenplan kindermishandeling”.⁶³

Creatie van specifieke functies

Op het niveau van het parket wordt binnen de afdeling ‘jeugd en gezin’ minstens één parketcriminoloog toegevoegd.⁶⁴ Onder meer in situaties van kindermishandeling biedt deze parketcriminoloog ondersteuning aan de parketmagistraten door onder meer advies te verstrekken over de oriëntering van het dossier en samenwerkingsverbanden uit te werken om de aanpak van kindermishandeling te versterken.

Daarnaast wordt in elk gerechtelijk arrondissement een referentiemagistraat kindermishandeling bij het parket van eerste aanleg toegevoegd.⁶⁵ Hij wordt bijgestaan door de parketcriminologen jeugd en gezin.

Deze magistraat is het aanspreekpunt voor hulpverleners en politieambtenaren. Hij/zij moet erover waken dat de primaire veiligheid van het kind/slachtoffer steeds wordt gewaarborgd, de bewijsgaring en de waarheidsvinding snel en op een correcte manier verlopen (bv. gebruik

⁶² Afsprakenprotocol kindermishandeling, 30 maart 2010, www.vlaamsparlament.be/Proteus5/getFile.action?id=343815 en Circulaire 13/2007 HvB Antwerpen, *onuitg.*

⁶³ Zie voor een uitgebreide beschrijving: C. DE CRAIN en E. TRAETS, “Protocol kindermishandeling 177 Naar een intensere samenwerking tussen justitie en hulpverlening”, *TJK* 2014, afl. 3, 177 -183.

⁶⁴ Omz. Nr. COL 8/2007 van het College van procureurs-generaal bij de hoven van beroep betreffende de functiebeschrijving van de parketcriminologen aangeworven bij de afdelingen ‘jeugd en gezin’, 1 juli 2007, <http://www.om-mp.be/nl/node/700>.

⁶⁵ Afsprakenprotocol kindermishandeling, 30 maart 2010, www.vlaamsparlament.be/Proteus5/getFile.action?id=343815 en Circulaire 13/2007 HvB Antwerpen, *onuitg.*

van de Seksuele Aggressie Set, belang van het audiovisueel verhoor...) en dat er geen bewijskrachtige gegevens verloren gaan.

Lokale en Vlaamse Overlegstructuren

Met het oog op een betere en meer op elkaar afgestemde aanpak en samenwerking tussen hulpverlening, politieke en justitiële actoren bij kindermishandeling werden in Vlaanderen een aantal overlegstructuren in het leven geroepen.⁶⁶

Het lokale beleid voor de aanpak van kindermishandeling wordt aangestuurd door een arrondissementale raad kindermishandeling (ArroKM), operationeel in elk gerechtelijk arrondissement.

De voorzitters van de arrondissementale raden zetelen op Vlaams niveau in het Voorzittersoverleg. De werking en het statuut van de ArroKM, *good practices*, knelpunten en verbetervoorstellen en het faciliteren van informatie-uitwisseling komen hier aan bod.

Eveneens op Vlaams niveau is er het Vlaams Forum Kindermishandeling dat zich meer richt op beleidslijnen en monitoring van het Protocol Kindermishandeling en de lokale projecten en initiatieven over kindermishandeling.

4.c.2. Communicatie en informatie-uitwisseling als aandachtspunt bij samenwerking

Samenwerking kan een snelle en efficiënte aanpak van kindermishandeling inhouden. Tegelijkertijd doet dit een aantal belangrijke vragen rijzen omtrent kwaliteit, vormgeving, (wetgevend) kader, deskundigheid...

Een cruciale vraag hierbij is communicatie en informatie-uitwisseling. Deze vraag is onlosmakelijk verbonden met de figuren van het beroepsgeheim, ambtsgeheim en discretieplicht bij professionele actoren⁶⁷. Ook cliënten zelf hebben een recht op privacy dat zowel nationaal-⁶⁸ als internationaalrechtelijk⁶⁹ wordt gewaarborgd. Ook kinderen en jongeren genieten dit recht.⁷⁰ Het evenwicht bewaken tussen respecteren van het beroepsgeheim en de privacy van het kind, de jongere en diens context enerzijds en anderzijds het aanbieden van veiligheid aan het kind of de jongere en het gezamenlijk handelen in zorgwekkende situaties van geweld op kinderen is een uitdaging. De grens tussen delen van noodzakelijke en onnodige informatie tussen verschillende professionele actoren is vaak dun.

Samenwerkingsvormen in de aanpak van geweld op kinderen en jongeren maakten de laatste jaren voorwerp uit van onderzoek.⁷¹ In een aantal gevallen leidde dit tot een meer structurele

⁶⁶ M.E. BOONE EN C. DE CRAIM, "De arrondissementale raden kindermishandeling en het Vlaams Forum Kindermishandeling", *Panopticon* 2011, vol. 32, nr. 5, 71-72.

⁶⁷ Art. 458, 458bis en 458ter Sw. (beroepsgeheim); art. 28quinquies, § 1 Sv. (geheim van het opsporingsonderzoek), art. 57, § 1 Sv. (geheim van het gerechtelijk onderzoek), art. 17, 3° Wet Arbeidsovereenkomsten (discretieplicht). Zie onder meer: I. VAN DER STRAETE EN J. PUT, *Beroepsgeheim en hulpverlening*, Brugge, Die Keure, 2005, 112p.

⁶⁸ Waaronder art. 22 GW; Wet van 8 december 1992 tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van de persoonsgegevens, BS 18 maart 1993.

⁶⁹ Met als voornaamste grondslag art. 8 EVRM en de VERORDENING (EU) 2016/679 VAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD van 27 april 2016 betreffende de bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens betreffende het vrije verkeer van die gegevens en tot intrekking van Richtlijn 95/46/EG, *Publicatieblad van de Europese Unie* 4 mei 2016, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679&from=EN>.

⁷⁰ Art. 16 Kinderrechtenverdrag en art. 13-15 Decreet Rechtspositie Minderjarigen.

⁷¹ Het gaat hierbij onder meer over (1) het pilootproject 'Protocol van Moed' in het rechtsgebied Antwerpen dat van januari 2012 tot juni 2013 liep. Via het bieden van handvatten voor informatiedeling aan politie, parket en hulpverleners bij casusgebonden overleg werd een kwaliteitsverbetering van de samenwerking beoogd. . OP DE BEEK, J. PUT, A. TANS, S. PLEYSIER EN K. HERMANS, *Samen werken tegen kindermishandeling: het Protocol van Moed en*

samenwerking door de oprichting *Family Justice Centres* in verscheidene Vlaamse provincies⁷² als tot een wetgevend ingrijpen in 2017. Om het gestructureerd casusoverleg tussen verschillende professionele actoren (hulpverleners, parket, politie en andere gesprekspartners) toe te laten werd het strafrechtelijk beschermd beroepsgeheim van professionele actoren aangepast door de inschrijving van artikel 458ter Strafwetboek.⁷³ Indien aan bepaalde voorwaarden is voldaan kan er informatie worden uitgewisseld zonder dat het beroepsgeheim wordt geschonden. In het bijzonder moet het overleg een wettelijke basis hebben of georganiseerd worden met toestemming van de Procureur des Konings. Vooraf moet ook bepaald worden wie aan het overleg kan deelnemen, waarom ze overleggen en wat de modaliteiten zijn. Daarnaast moet het overleg de bescherming van de fysieke en psychische integriteit van personen tot doel hebben of dient het overleg om bepaalde misdrijven te voorkomen. Zulks casusgebonden overleg is bijvoorbeeld mogelijk tussen hulpverleners, politie en parket bij kindermishandeling. Dit spreekrecht bij casusgebonden overleg vormt een aanvulling op het sinds 2000 ingevoerde spreekrecht voor houders van beroepsgeheim in situaties van kindermishandeling op grond van art. 458bis Sw.⁷⁴

Principle 5. Societies are aware and supportive of the child's right to freedom from all forms of violence

Principle 6. Child protections systems ensure adequate care

Principle 8. The child has support and protection

Principle 9. Training on identification of risks

de grenzen van het beroepsgeheim, Leuven, Lannoo, 2014, 328p. Zie ook: H. OP DE BEECK en J. PUT, "Samen streven naar meer veiligheid voor kinderen in situaties van kindermishandeling. De rol van kwaliteitsvolle samenwerking in het casusgebonden overleg van het 'Protocol van Moed', *TJK* 2014, afl. 2, 164-188 en H. OP DE BEECK en J. PUT, "Case-Based Deliberation in Cases of Child Abuse: an Innovative Way to Cooperate Between Justice and Care", *European Journal on Criminal Policy and Research* 2017, 353-370; (2) tussen 2011 en 2014 werden op verscheidene plaatsen in Vlaanderen permanente overlegstructuren voor complexe en chronische situaties van intrafamiliaal geweld opgericht waarin lokale overheden, hulpverleningsdiensten en justitiële actoren een verregaande vorm van ketensamenwerking ontwikkelden. Dit was zo in Mechelen ('Korte Ketten'), in Limburg ('LINK' -Limburgse INtrafamiliaal geweld Ketten-) en in Antwerpen ('CO3' -Cliënt Centrale Organisatie-: E. ROEVENS en I. AERTSEN, *Onderzoek naar de effecten van ketensamenwerking binnen het CO3-project. Onderzoek naar de casuïstiek van intrafamiliaal geweld in Antwerpen*, Rapport in opdracht van de Provincie Antwerpen en de Stad Antwerpen, Leuven, KU Leuven, Leuven Instituut voor Criminologie, 2013, 110p., <https://www.law.kuleuven.be/linc/onderzoek/onderzoekintrafamiliaalgeweld.pdf>; en (3) een analyse van de rol van vertrouwen op het vlak van informatiedeling bij samenwerking tussen op de gerechtelijke jeugdhulpverlening betrokken instanties, waaronder de jeugdpolitie, de gemandateerde voorzieningen, het parket, de jeugdrechtbank en de sociale dienst van de jeugdrechtbank, binnen het kader van de integrale jeugdhulp vraagt: M. CALLENS, *The interorganisational trust process in the Flemish judicial youth care chain: Perceived trustworthiness, its inputs, and willingness to exchange information*, doctoraatsproefschrift aan de KU Leuven, Leuven Instituut voor Criminologie en Instituut voor de Overheid, 2017, 277p., <https://lirias.kuleuven.be/handle/123456789/593179>.

⁷² Zie meer: <https://fjc-veiligthuis.be/>

⁷³ Art. 313 Wet van 6 juli 2017 houdende vereenvoudiging, harmonisering, informatisering en modernisering van bepalingen van burgerlijk recht en van burgerlijk procesrecht alsook van het notariaat, en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *BS* 24 juli 2017 (zgn. Potpourri V-wet).

⁷⁴ Art. 33 Wet van 28 november 2000 betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen, *BS* 17 maart 2001. Zie voor een Analyse: V. DE SOUTER, "Het beroepsgeheim en de invoering van een spreekrecht door de wet van 28 november 2000 betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen. Een nadere analyse van het artikel 458bis van het Strafwetboek", *TJK* 2001, afl. 5, 184-192. Dit spreekrecht kende de laatste jaren een uitbreiding naar andere kwetsbare personen, waaronder zwangeren, zieken, ouderen, gehandicapten...: art. 6 Wet van 30 november 2011 tot wijziging van de wetgeving wat de verbetering van de aanpak van seksueel misbruik en feiten van pedofilie binnen een gezagsrelatie betreft, *BS* 20 januari 2012.

4.d. Vlaams Actieplan Integriteit

Door de aanname van het Vlaams Actieplan Integriteit⁷⁵ engageert de Vlaamse regering zich de komende jaren⁷⁶ tot gezamenlijke acties voor kwaliteitsbevordering, sensibilisering, preventie en een adequaat en gepast reactiebeleid. Zij kiest voor een beleidsdomein-overschrijdende aanpak en hernieuwt en versterkt de doelgerichte samenwerking tussen de beleidsdomeinen Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, Onderwijs, Jeugd en Sport. De situatie van kinderen en jongeren in een hulp- of zorgcontext, krijgt bijzondere aandacht.

Waar in de periode 2012-2014 al gezamenlijk werk werd gemaakt van de bevordering van de bescherming van de seksuele integriteit van kinderen en jongeren⁷⁷, breiden de ministers die geïntegreerde aanpak nu uit naar alle vormen van geweld, waaronder ook (cyber)pesten.

Het Actieplan Integriteit omvat vier elkaar versterkende acties:

- *Kennisverruiming en kennisdeling m.b.t. geweld op kinderen en jongeren*
Op het rapport 'Geweld, gemeld, geteld' van het Kinderrechtencommissariaat uit 2016 volgde een vervolgonderzoek, verricht door het UCLL, dat eind 2018 verscheen.⁷⁸
Daarnaast werd overgegaan tot de oprichting van een Vlaams Kennisplatform Integriteit.⁷⁹
- *Algemene ondersteunende en sensibiliserende acties naar de brede bevolking ter bescherming van de integriteit van minderjarigen*
In dit opzicht werd de toegankelijkheid van het Meldpunt Geweld, Misbruik en Verwaarlozing 1712 vergroot door de invoering van een kindvriendelijke 1712 met daaraan gekoppeld aparte websites voor kinderen (-12 jaar) en jongeren (+ 12jaar)⁸⁰. Meer aandacht voor pesten en het tegengaan daarvan wordt bewerkstelligd door de invoering van het Vlaams Netwerk Kies Kleur tegen Pesten⁸¹. Tijdens de jaarlijkse Vlaamse Week tegen Pesten, reikt het Netwerk ook een prijs uit aan twee scholen met 'het strafste antipestbeleid'.

⁷⁵ VLAAMSE REGERING, *Mededeling aan de Vlaamse regering: De bevordering en bescherming van de fysieke, psychische en seksuele integriteit van de minderjarige in de jeugdhulp en de kinderopvang, het onderwijs, de jeugd- en de sportsector*, 29 januari 2016, MED.0046/1, https://www.departementwvg.be/sites/default/files/media/documenten/Actieplan_Integriteit.pdf

⁷⁶ Minstens tot midden 2019 wanneer de vijfjaarlijkse Vlaamse verkiezingen voor een nieuwe Vlaamse regering en Vlaams Parlement zal plaatsvinden

⁷⁷ Dit gebeurde onder de vorm het Raamwerk "Seksualiteit en Beleid" dat een modelvisie, concrete beleidsinstrumenten en achtergrondinformatie bundelt. Dit Raamwerk werd uitgewerkt door Sensoa, met engagementsverklaringen van de Vlaamse ministers Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, Onderwijs, Jeugd en Sport, zie hierover meer: <https://www.seksuelevorming.be/projecten/raamwerk-seksualiteit-en-beleid>

⁷⁸ S. VAN HAEKEN, E. VERDONCK en A. GROENEN, *Geweld, gemeten en geteld Scholenonderzoek 2018. Aanbevelingen in de aanpak van geweld tegen kinderen en jongeren*, UC Leuven-Limburg in opdracht van de Vlaamse minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, 2018, 225p., https://www.departementwvg.be/sites/default/files/media/Project%20Geweld%20Geteld_Eindrapport%20UC%20Leuven-Limburg.pdf.

⁷⁹ Waaronder Grenslijn, <https://www.kennisplein.be/sites/integriteit/Pages/Home.aspx> (zie ook bijlage 1.b.2.) en het Vlaams Expertisecentrum Kindermishandeling, <https://www.kennisplein.be/sites/integriteit/Pages/Home.aspx>.

⁸⁰ Zie deel III.1.

⁸¹ Zie hierover meer: <https://www.kieskleurtegenpesten.be/> (

- *Adequaat en gepast omgaan met de integriteit van minderjarigen en met grensoverschrijdend gedrag en misbruik van kinderen en jongeren in de betrokken sectoren*

Organisaties die met en voor kinderen en jongeren werken, moeten, op vraag van de Vlaamse overheid, een Aanspreekpunt Integriteit aanduiden. Het jeugdwerk bijvoorbeeld organiseerde daarom eind november 2017 een startdag voor de Aanspreekpunten Integriteit in jeugdorganisaties.⁸²

Allerlei vormen, ondersteuningsinstrumenten... worden, al dan niet beleidsdomeinoverschrijdend, ontwikkeld en verspreid.

- *Aanbieden van gepaste ondersteuning en hulp aan minderjarige slachtoffers en daders van grensoverschrijdend gedrag en misbruik*
Zie Bijlage 1.

Principle 5. Societies are aware and supportive of the child's right to freedom from all forms of violence

Principle 6. Child protections systems ensure adequate care

Principle 8. The child has support and protection

Principle 9. Training on identification of risks

5. Capita selecta

5.a. Jeugdhulprecht en jeugddelinquentierecht

De aanpak van jongeren die tijdens hun minderjarigheid (d.i. jonger dan 18 jaar) een strafbaar feit plegen of hiervan verdacht worden, kent een specifieke regeling, apart van het volwassenen strafrecht.⁸³

Het Jeugddelinquentiedecreet vertrekt vanuit de volgende uitgangspunten⁸⁴:

- de verantwoordelijkheid van jongeren als vertrekpunt. De minimumleeftijd voor strafrechtelijke verantwoordelijkheid is 12 jaar. Reacties kunnen voortduren tot de leeftijd van 23 jaar, en in uitzonderlijke gevallen tot 25 jaar;
- duidelijke, snelle, constructieve en herstelgerichte reacties op jeugddelicten gepleegd door minderjarigen;
- *evidence based* werken is belangrijk werkingsprincipe⁸⁵;
- een gedifferentieerd aanbod van reacties op jeugddelinquentie, waarbij in de eerste plaats herstel naar voren wordt geschoven, vervolgens ambulante reacties en plaatsing als ultimum remedium;

⁸² Zie voor meer informatie: http://www.sociaalcultureel.be/jeugd/vjkb_thema_integriteit.aspx.

⁸³ Wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade, na de wijziging door de Wetten van 15 mei 2006 en 13 juni 2006, BS 15 april 1965.

⁸⁴ Zie voor een uitvoerige bespreking: J. PUT en J. LEENKNECHT (eds.), *Het Vlaamse jeugddelinquentierecht*, Brussel, Larcier, 2019, te verschijnen.

⁸⁵ Zie voor een kritische kanttekening: S. PLEYSIER, "Vlaanderen bouwt aan een jeugddelinquentierecht. Uithandengeving blijft een anomalie", *Sociaal.Net* 6 februari 2018, <https://sociaal.net/analyse-xl/vlaanderen-bouwt-jeugddelinquentierecht/>

- het beschermingsmodel als enige reactie wordt losgelaten en voorzien in verschillende kaders en componenten (al dan niet combineerbaar) om te reageren op een jeugddelict,
- gesloten opvang is de meest ingrijpende reactie op een jeugddelict;
- jongeren hebben rechtswaarborgen en er wordt voorzien in kwaliteitseisen;
- de reactie op jeugddelict wordt losgekoppeld los van jeugdhulpverlening maar toegang tot jeugdhulpverlening voor minderjarige (vermoedelijke) delictplegers blijft behouden.

De inwerkingtreding van het nieuwe decreet is voorzien tegen 1 september 2019. Sommige bepalingen gaan pas later van kracht, waaronder de regels inzake gesloten opvang. Deze moeten ten laatste op 1 september 2022 van toepassing zijn.

Vlaanderen kiest om de aanpak van jeugddelinquentie af te scheiden van jeugdhulpverlening. Wanneer er echter bij een (vermoedelijke) delictpleger een verontrustende situatie aan het licht komt die ingrijpen vereist, kan door het parket een beroep gedaan worden op een nieuwe in te voeren derde vorderingsgrond in art. 47 decreet Jeugdhulp voor het vatten van de jeugdrechter in het kader van het opleggen van gerechtelijke jeugdhulp. Jeugdhulpverlening en de reactie op een jeugddelict zijn also twee onderscheiden, maar combineerbare sporen, hetzij gelijktijdig of achtereenvolgens.

Wanneer een jongere door het plegen van een delict met het gerecht in aanraking komt, maar waarbij eveneens (een vermoeden van) kindermishandeling wordt vastgesteld, kan, naast het reageren op het delict, jeugdhulpverlening worden opgestart via de 'nieuwe' vorderingsgrond in artikel 47 Decreet Integrale Jeugdhulp.

Aan jongeren verdacht of veroordeeld voor het plegen van strafbare feiten kunnen reacties worden voorgesteld resp. opgelegd. Het toekomstig Vlaams jeugddelinquentierecht voorziet in een breed gamma van reactiemogelijkheden zoals het herstelrechtelijk aanbod, (intensieve) ambulante reacties en als, *ultimum remedium*, uithuisplaatsing of gesloten plaatsing.

De gesloten plaatsing wordt uitgevoerd in de gemeenschapsinstellingen en is uitsluitend bestemd voor ernstige delicten. Vrijheidsberoving is bovendien slechts mogelijk na risicotaxatie en oriëntatie, uitgevoerd in een gesloten setting.

De minimumleeftijd voor een gesloten plaatsing is in principe veertien jaar. In zeer uitzonderlijke gevallen kan de jeugdrechter voor twaalf- en dertienjarigen een gesloten plaatsing van maximaal twee jaar opleggen.

Bij veertien- en vijftienjarigen is de maximale plaatsing vastgelegd op vijf jaar. Bij jongeren die strafbare feiten plegen op de leeftijd van zestien of zeventien jaar loopt de maximale duur van opsluiting op tot maximaal zeven jaar.

Kinderen en jongen met vragen of klachten over de ervaren jeugdhulp kunnen contact opnemen met o.m. de JO-lijn (zie verder Bijlage 1). Eveneens wordt iedere voorziening van de bijzondere jeugdbijstand verplicht elke ernstige gebeurtenis te melden aan het Agentschap Jongerenwelzijn van de Vlaamse overheid en, in voorkomend geval, de sociale dienst en de jeugdrechtbank.⁸⁶

Principle 1. Every child is recognised, respected and protected as a rights holder, with non-negotiable rights to protection.

⁸⁶ Art. 11, 19° Besluit van de Vlaamse regering van 13 juli 1994 inzake de erkenningsvoorwaarden en de subsidienormen voor de voorzieningen van de bijzondere jeugdbijstand, BS 10 december 1994.

Principle 2. No child is discriminated against.
 Principle 8. The child has support and protection
 Principle 9. Training on identification of risks
 Principle 10. There are safe, well-publicised, confidential and accessible reporting mechanisms in place

5.b. Asiel, vluchtelingen, niet-begeleide minderjarige vreemdelingen

De opvang van asielzoekers (en van bepaalde andere categorieën van vreemdelingen, waaronder niet-begeleide minderjarige vreemdelingen) is voornamelijk een federale bevoegdheid.⁸⁷

Gedurende de volledige asielprocedure hebben asielzoekers recht op materiële hulp (d.i. opvang). Hieronder wordt verstaan: onderdak, eten, kledij, medische, sociale en psychologische begeleiding, een dagelijkse uitkering en toegang tot juridische bijstand en tot diensten zoals tolken en opleidingen.

Het netwerk van opvangplaatsen bestaat uit collectieve en individuele opvangstructuren. De collectieve structuren zijn opvangcentra die door het Federaal Agentschap voor de opvang van asielzoekers, Fedasil, het Belgische Rode Kruis of andere partners beheerd worden. De individuele structuren zijn woningen die door de Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW, de zgn. de 'lokale opvanginitiatieven') of door ngo's beheerd worden. Na een verblijf van vier maanden in een collectieve opvangstructuur, kan op verzoek van de bewoner of naargelang de beschikbare plaatsen, op zoek worden gegaan naar een individuele woning. Alle opvangstructuren zijn 'open', wat betekent dat de bewoners er vrij kunnen binnenkomen en buitengaan.

Bij de toewijzing van opvangplaatsen wordt zoveel mogelijk rekening gehouden met de specifieke situatie van de asielzoekers, zoals gezinnen met kinderen, niet-begeleide minderjarige vreemdelingen... Bepaalde opvangstructuren zijn immers beter aangepast aan de noden van deze groep van asielzoekers dan aan de noden van andere groepen.

De huidige federale regering (2014-2019) voorziet in een nieuw opvangmodel, met de collectieve centra als norm. Opvang in de individuele woningen staat eerder open voor kwetsbare personen (bv. zwangere vrouwen, alleenstaanden met kinderen, personen met een beperking...) en voor asielzoekers die een grote kans hebben om erkend te worden als vluchteling.

Ruwweg geschetst, kan voor kinderen en jongeren een onderscheid worden gemaakt tussen zij die in gezinscontext België betreden, en zij die alleen toekomen: de niet-begeleide minderjarige vreemdelingen (NBMV).

Gezinnen krijgen in de collectieve opvangplaatsen in de mate van het mogelijke een aparte familiekamer.

Minderjarige vreemdelingen die zonder ouders of wettelijke voogd in België aankomen (NBMV), volgen een eigen traject, waarbij onder meer aandacht uitgaat naar leeftijdsvaststelling, identificatie van eventuele bijzondere noden en kwetsbaarheden en een aangepaste opvang.

⁸⁷ De wet van 12 januari 2007 betreffende de opvang van asielzoekers en van andere categorieën van vreemdelingen, BS 7 mei 2007. Hierna 'Opvangwet'.

Elke NBMV krijgt een persoonlijke voogd⁸⁸ toegewezen die hem of haar helpt en ondersteunt. Dit gaat voornamelijk over praktische en juridische zaken zoals helpen bij het zoeken van een advocaat, het indienen van een asielaanvraag, het vinden van een geschikte school...

Gezinnen zonder wettig verblijf worden opgevangen in een terugkeerwoning van Dienst Vreemdelingenzaken of, indien er geen plaatsen beschikbaar zijn, in een centrum van Fedasil (open terugkeerplaatsen). Het blijvend aanbieden van opvang is gegrond op het recht op materiële steun van het minderjarig kind zonder wettig verblijf.⁸⁹ De behoefte moet vooraf zijn vastgesteld door het OCMW. Dit opvangrecht kan naar de ouders worden uitgebreid, indien zij hiervoor een aanvraag indienen bij het OCMW.⁹⁰

Kinderen en jongeren in een asielpprocedure genieten onderwijs. Nieuwkomers komen meestal eerst terecht in het onthaalonderwijs voor anderstaligen (OKAN), waar ze het Nederlands als nieuwe taal aanleren. Daarna gaan ze naar een gewone klas die past bij hun studieniveau.⁹¹

Principle 4. Families are supported in their role as primary caregiver
Principle 6. Child protection systems ensure adequate care

5.c. Rechtspositie van minderjarigen in de Jeugdhulp en in situaties van jeugddelinquentie

Samenlopend met de integratie van jeugdhulp in een 'integrale jeugdhulp' in 2004, werden de rechten en de rechtspositie van een kind of jongere in de jeugdhulp geregeld, door de aanname van het Decreet Rechtspositie Minderjarige⁹². Vanaf 1 september 2019⁹³ genieten ook jongeren die strafbare feiten hebben gepleegd of hiervan verdacht worden, deze rechten.⁹⁴

Het decreet wijkt af van de algemene regel van proces- en handelingsonbekwaamheid van minderjarigen⁹⁵. Het voorziet in een aantal rechten in de jeugdhulp die een kind of een jongere, ongeacht zijn/haar leeftijd, in beginsel zelfstandig kan uitvoeren. Voor een aantal rechten, met eerder meer verstreckende gevolgen, wordt de uitoefening ervan echter wel

⁸⁸ DELRUE, A. en REYNDERS, W., "Getuigenis van een voogd", *TJK* 2011, vol. 4, 223-226.

⁸⁹ Art. 2 KB van 24 juni 2004 tot bepaling van de voorwaarden en de modaliteiten voor het verlenen van materiële hulp aan een minderjarige vreemdeling die met zijn ouders illegaal in het Rijk verblijft, *BS* 1 juli 2004.

⁹⁰ BOUCKAERT, S., "O.C.M.W.-steun voor minderjarige illegalen. De (r)evolutie in de rechtspraak van het Arbitragehof en de arbeidsgerechten, *NJW* 2004, 146-159; BOUCKAERT, S., "Het recht op maatschappelijke dienstverlening van minderjarige vreemdelingen in illegaal verblijf: een stand van zaken van de rechtspraak", *TJK* 2006, vol. 2, 101-116.

⁹¹ Zie: <https://www.vlaanderen.be/nl/onderwijs-en-wetenschap/onderwijsaanbod/onthaalonderwijs-voor-anderstalige-kinderen-okan>.

⁹² Decr. VI. 7 mei 2004 betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp, *BS* 4 oktober 2004. Hierna Decreet Rechtspositie Minderjarige.

⁹³ Art. 3, 5 en 48 Decr. VI. 15 maart 2019 decreet houdende diverse wijzigingsbepalingen betreffende het decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp en het decreet betreffende de integrale jeugdhulp, *BS* 4 april 2019.

⁹⁴ Art. 3, §1/1 Decreet Rechtspositie Minderjarige.

⁹⁵ Art. 388, 488 en 1124 BW.

afhankelijk gesteld van de aanwezigheid van een zeker beoordelingsvermogen. De leeftijd en de maturiteit van het kind of de jongere vormen een richtinggevend criterium. Dit is zo bij het recht om in te stemmen met de jeugdhulp (art. 8), het recht om tegen zijn of haar wil te worden gescheiden van de ouders (art. 13) en het recht op inzage in het dossier (art. 22).⁹⁶

De in het Decreet Rechtspositie Minderjarige neergelegde rechten zijn geïnspireerd door de algemene beginselen en overige relevante rechten uit het Kinderrechtenverdrag.⁹⁷

Het belang van de minderjarige vormt de belangrijkste overweging bij het verlenen van jeugdhulp (art. 5). Het wordt vastgesteld door de jeugdhulpverleners in dialoog met het kind of de jongere zelf, waarbij rekening wordt gehouden met de ouders.

Daarnaast waarborgt het decreet de minderjarige een 12-tal rechten binnen de jeugdhulp (art. 6-29). Deze rechten gelden tegenover de jeugdhulpaanbieder (voorzieningen en personen) als tegenover de organen eigen aan de integrale jeugdhulp, m.n. de Intersectorale Toegangspoort en het Ondersteuningscentrum Jeugdzorg (als gemandateerde voorziening).

Het kind of de jongere in de jeugdhulp heeft recht op:

- niet-discriminatie (art. 6);
- jeugdhulp (art. 7);
- instemming met en vrije keuze van vrijwillige jeugdhulp (art. 8-10);
- informatie en duidelijke communicatie (art. 11-12);
- respect voor het gezinsleven (art. 13-15);
- inspraak en participatie (16-19);
- inzage en toegang tot het dossier (art. 22);
- bijstand (art. 24);
- privacy (art. 25);
- vrij besteedbaar bedrag (art. 26);
- menswaardige behandeling (art. 27-28);
- formuleren van een klacht (art. 29).

De inhoud en betekenis van het decreet werd bekend gemaakt zowel aan de jeugdhulpverleners als aan de kinderen en jongeren in de jeugdhulp zelf. Bij deze laatste groep werd de opmaak en inhoud aangepast aan de leeftijd met 12 jaar als scharnierpunt.⁹⁸

Ook jongeren zelf hebben een aanbod uitgewerkt om minderjarigen binnen de jeugdhulp te informeren over hun rechten via een kamp, toelichting van de rechten aan de hand van filmpjes, workshops... Het voortouw hierin werd genomen door Cachet vzw, een participatieorgaan van en voor jongeren (met een verleden) in de jeugdhulp en jeugddelinquentie.⁹⁹

Principle 1. Every child is recognised, respected and protected as a rights holder, with non-negotiable rights to protection.

Principle 2. No child is discriminated against

Principle 4. Families are supported in their role as primary caregiver

⁹⁶ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 527, nr. 1051.

⁹⁷ Zie voor een analyse: E. DESMET en J. PUT, *Het decreet rechtspositie minderjarigen in internationaal perspectief*, Gent, Kenniscentrum Kinderrechten, 2011, 55p.; E. DESMET en J. PUT, "Het Decreet Rechtspositie Minderjarigen: een internationaalrechtelijke toetsing", *TJK* 2011, afl. 2, 103-120; E. DESMET, "Implementing the Convention on the Rights of the Child for 'youth': who and how?", *International Journal of Children's Rights* 2012, afl. 1, 3-23.

⁹⁸ Zie hiervoor onder meer: <http://wvg.vlaanderen.be/rechtspositie/>

⁹⁹ Meer informatie over Cachet vzw is te vinden via <http://cachetvzw.be/>

Principle 6. Child protection systems ensure adequate care
 Principle 8. The child has support and protection
 Principle 10. There are safe, well-publicised, confidential and accessible reporting mechanisms in place.

II. ANALYSIS OF CHILD PROTECTION SYSTEM ACCORDING TO THE 10 PRINCIPLES OF INTEGRATED CHILD PROTECTION SYSTEMS

Hieronder volgt een korte eerste analyse van het in het eerste deel beschreven Vlaams systeem voor de aanpak van geweld op kinderen. Tegen de achtergrond van de Tien Principes van Geïntegreerde Kinderbeschermingssystemen wordt op basis van een screening van een aantal gezaghebbende kinderrechtenrapporten een eerste antwoord geformuleerd op zes sleutelvragen die voor het verdere verloop van het onderzoeksproject relevant zijn.

1. Heeft Vlaanderen een model dat op rechten is gebaseerd?

Het bestaand systeem in Vlaanderen voor de bescherming van kinderen tegen geweld waarborgt een waaier van rechten van kinderen en jongeren. Deze zijn ingeschreven in verscheidene regelgevende bronnen, zowel in de hoogste rechtsnormen zoals de Grondwet en de doorwerking van het Kinderrechtenverdrag als in lagere normen, waaronder het Wetboek van Strafvordering, de Jeugdwet, het Decreet Integrale Jeugdhulp, het Decreet Rechtspositie Minderjarigen...¹⁰⁰

Toch zijn er nog belangrijke knelpunten die maken dat er geen sprake kan zijn van een comprehensief op kinderrechten gebaseerd model. Volgende niet-limitatieve voorbeelden zijn illustratief.

- Geweldloos opvoeden is nog geen algemene (rechts)regel in België. Ondanks verscheidene pogingen om dit in het Burgerlijk Wetboek (of Strafwetboek) in te schrijven, blijft de 'pedagogische tik' in België nog steeds gerechtvaardigd.¹⁰¹ Zo ziet sommige rechtspraak 'ouderlijk tuchtigingsrecht' niet als strafbaar gestelde slagen en verwondingen indien de ouder dit, binnen de grenzen van het redelijke en toelaatbare, op een proportioneel verantwoorde wijze gebruikt tegenover zijn onbuigzaam minderjarig kind.¹⁰² Ook in het meest recente Belgische landenrapport vraagt het VN-Comité voor de Rechten van het Kind expliciet om het gebruik van geweld tegen kinderen in thuissituatie bij wet te verbieden.¹⁰³

¹⁰⁰ Zie Deel I.

¹⁰¹ Alternatief rapport Kinderrechtencommissarissen 2018, 13; KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN en COORDINATION DES ONG POUR LES DROITS DE L'ENFANT, *Alternatief rapport van de NGO's. Over de naleving en de toepassing van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind in België*, Brussel, 2018, 42. Hierna Alternatief rapport Kinderrechtencoalities 2018.

¹⁰² Antwerpen 13 maart 2012, RW 2012-2013, 1592.

¹⁰³ Punt 22, VN-COMITÉ VOOR DE RECHTEN VAN HET KIND, *Slotbeschouwingen Belgisch landenrapport - Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Belgium*, CRC/C/BEL/CO/5-6, 1 februari 2019, https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CRC/Shared%20Documents/BEL/CRC_C_BEL_CO_5-6_33811_E.pdf. Hierna Landenrapport België 2019.

- De ingewikkelde staatsstructuur in België heeft tot gevolg dat kinderen en jongeren niet altijd dezelfde rechten genieten. Zo ontstaan bijvoorbeeld onderscheiden wetgevende initiatieven in de drie Gemeenschappen, die ervoor zorgen dat kinderen in een bepaalde Gemeenschap andere rechten kennen dan kinderen die elders in het land wonen. Voorbeelden hiervan zijn het Decreet Rechtspositie Minderjarige in de Jeugdhulp dat enkel geldt voor kinderen en jongeren woonachtig in Vlaanderen, het algemene meldingsrecht van dragers van beroepsgeheim bij kindermishandeling in Vlaanderen¹⁰⁴ tegenover een specifieke meldingsplicht van jeugdhulpverleners die kindermishandeling vermoeden of vaststellen in de Franse en Duitstalige Gemeenschap¹⁰⁵. Een effectieve coördinatie van het jeugd- en kinderrechtenbeleid in België is bijgevolg noodzakelijk.¹⁰⁶
- Artikel 11 Grondwet waarborgt het recht op non-discriminatie van iedere Belgische onderdaan, dus ook van kinderen en jongeren. Op basis daarvan zouden bijgevolg ook geen kinderen en jongeren van (bepaalde vormen van) zorg verstoken mogen blijven. In praktijk blijken er echter nog enkele moeilijkheden te bestaan bij de garantie van dit non-discriminatierecht bij bepaalde kwetsbare groepen als kinderen met een migratieachtergrond, kinderen in armoede en kinderen met een handicap. Deze problemen situeren zich voornamelijk in het onderwijs, in de publieke ruimte en bij etnische profilering. Bovendien heeft België een interpretatieve verklaring geformuleerd bij artikel 2 Kinderrechtenverdrag inhoudende het non-discriminatieprincipe. Door deze verklaring genieten niet-Belgische kinderen slechts in beperkte mate van de in het Kinderrechtenverdrag gewaarborgde rechten. Ondanks de herhaalde veroordelingen door het VN-Comité voor de Rechten van het Kind in zijn Slotbeschouwingen over België, blijft deze laatste de verklaring behouden.¹⁰⁷

2. Kunnen kinderen en jongeren participeren?

Het recht van kinderen op participatie is zowel in de Grondwet als in specifieke regelgeving over familiezaken, jeugdhulp, jeugddelinquentie... verankerd. Vele instellingen en organisaties halen bovendien 'participatie' van het kind aan als een van de belangrijkste werkingsprincipes.

In 2011 werd Cachet vzw opgericht als een participatie-organisatie door en voor jongeren met ervaring in de jeugdhulpverlening en jeugddelinquentie. Cachet gaat in dialoog met jongeren uit de jeugdhulp, hulpverleners, beleidsmakers uit de overheid en de jeugdhulpsector, en de bredere maatschappij.¹⁰⁸

De realiteit toont echter aan dat van een waarachtige participatie niet steeds sprake is.¹⁰⁹ Enkele voorbeelden illustreren dit.

- De integrale jeugdhulp heeft participatie van de minderjarige cliënt en diens context als grondprincipe decretaal ingeschreven. In de praktijk blijkt echter nog een tekort aan participatiekansen te bestaan. Zo zorgt het digitale aanmeldingssysteem voor

¹⁰⁴ Art. 458bis SW, onder voorbehoud van de regels van schuldig hulpverzuim, art. 422bis Sw.

¹⁰⁵ Art. 57, 2de lid Fr. Decr. Inzake hulpverlening aan de jeugd, BS 12 juni 1991; art. 30, § 2, 2° D. Decr. Over de Jeugdbijstand en houdende de omzetting van maatregelen inzake jeugdbescherming, BS 1 oktober 2008.

¹⁰⁶ Punt 9, en in het bijzonder m.b.t. geweld op kinderen en jongeren, punt 23.c, Landenrapport België 2019.

¹⁰⁷ Punt 6, Landenrapport België 2019; Alternatief rapport Kinderrechtencoalities 2018, 16.

¹⁰⁸ Zie voor meer informatie: <http://cachetvzw.be/>.

¹⁰⁹ Punt 19, Landenrapport België 2019.

afstandelijkheid, bureaucratie en bijkomende administratie. Beslissingen over kinderen gebeuren voornamelijk via veel tussenstappen, zonder overleg met de kinderen zelf. Het is voor kinderen zeer moeilijk om hun stem te laten horen. Kinderen, jongeren en hun context stellen soms zelf een alternatieve oplossing voor die strookt met het belang van het kind, maar vinden geen gehoor bij de beslissende hulpverlener of jeugdrechter. Kinderen en jongeren geven eveneens aan dat ze nood hebben aan onpartijdige professionelen die willen luisteren en op die manier deskundige hulp bieden. Dit wensen ze op een vlot toegankelijke plaats die geen verplichtingen inhoudt en waar ze welkom zijn. Ze ervaren immers momenteel nog te hoge drempels. Bovendien moet participatie over méér gaan dan het eigen hulptraject, kinderen moeten ook structureel betrokken worden bij het jeugdhulpbeleid, dat ruimer zou moeten gaan dan een structureel zitje in allerlei adviesorganen.¹¹⁰

- Er is nog altijd heel veel schroom en angst bij kinderen en jongeren om seksueel grensoverschrijdend gedrag te melden.¹¹¹
- Er is in het algemeen nood aan het meer dagelijks beluisteren van kinderen, zeker de kwetsbaarste groepen. Kinderen met een handicap of in een instelling, anderstalige kinderen, kinderen op de vlucht, in armoede of in conflict met de wet worden vaak niet gehoord.¹¹²
- Ook op vlak van Justitie blijkt er nog werk aan te winkel te zijn. Kinderen en jongeren genieten immers een hoorrecht.¹¹³ Dit recht wordt echter door budgettaire en capaciteitsbeperkingen zodanig ingeperkt, dat ook hier niet langer van 'echte participatie' kan worden gesproken.¹¹⁴
- Minderjarige slachtoffers en getuigen kunnen zich niet steeds bij elk verhoor laten bijstaan door een jeugdadvocaat of een andere vertrouwenspersoon, hoewel ze hier recht op hebben. Bovendien is de advocaat die een kind of een jongere bijstaat niet steeds een opgeleide jeugdadvocaat.¹¹⁵
- Bij procedures voor het horen van kinderen op de vlucht moeten kwaliteitsgaranties worden ingebouwd zodat de procedures genoeg rekening houden met de kwetsbare positie van de jongere en de interviews zelf kwaliteitsvol en kindvriendelijk verlopen.¹¹⁶
- De opleiding van jeugdadvocaten moet vanuit een kinderrechtenperspectief worden verbeterd zodat zij kinderen en jongeren in staat stellen om te kunnen participeren in een rechtsgeding. Het gebruiken van een verstaanbare taal, het opbouwen van een vertrouwensband, of het aanpassen van de verdediging in functie van de leeftijd, de kwetsbaarheid en de maturiteit, is cruciaal.¹¹⁷

¹¹⁰ Alternatief rapport Kinderrechtencoalities, 17-18. Hierna; Alternatief rapport Kinderrechtencommissarissen 2018, 58-64.

¹¹¹ Alternatief rapport Kinderrechtencommissarissen 2018, 13.

¹¹² Alternatief rapport Kinderrechtencoalities 2018, 29; Alternatief rapport Kinderrechtencommissarissen 2018, 11; M. DOMINICY, *Migranten- en vluchtelingenkinderen in België aan het woord - What Do You Think?*, Rapport, UNICEF België, 2018, 2. Hierna What Do You Think-UNICEF België 2018.

¹¹³ Kinderen genieten een hoorrecht in familiezaken voor de Familierechtbank (art. 1004/1 en 1004/2 Ger.W.: vanaf de leeftijd van twaalf jaar is de familierechter verplicht om de minderjarige in te lichten over zijn recht om gehoord te worden. minderjarigen beneden de leeftijd van twaalf jaar worden niet ingelicht over het hoorrecht, maar kunnen eveneens worden gehoord door de familierechter op eigen verzoek, op verzoek van een van de partijen, op verzoek van het o.m. of ambtshalve door de rechter zelf.

¹¹⁴ Alternatief rapport Kinderrechtencoalities 2018, 32.

¹¹⁵ Alternatief rapport Kinderrechtencommissarissen 2018, 33.

¹¹⁶ Alternatief rapport Kinderrechtencommissarissen 2018, 29-30.

¹¹⁷ Alternatief rapport Kinderrechtencoalities 2018, 122.

3. In hoeverre is feedback van kinderen verzameld als onderdeel van een monitoringsysteem?

België kent nog steeds geen onafhankelijk noch volledig monitoringsysteem. Het Kinderrechtencommissariaat (KRC) en de *Délégué général aux droits de l'enfant* (DGDE) zien wel toe op kinderrechtenschendingen in de Vlaanderen (Gemeenschap en Gewest) resp. de Franse Gemeenschap. Voor bevoegdheden van de federale en de Brusselse overheid, het Waals Gewest en de Duitstalige Gemeenschap ontbreekt echter een specifieke onafhankelijke kinderombudsdienst. Het KRC en de DGDE nemen dat vrijwillig op en de federale ombudsman neemt het belang van het kind mee in de uitvoering van zijn opdrachten. Er bestaan dus afzonderlijke ombudsdiensten, maar deze dienen nog op elkaar afgestemd te worden zodat zij kunnen instaan voor een gepaste coördinatie tussen de verschillende diensten, zowel op Gemeenschaps- als op Federaal niveau, alsook wat betreft de wisselwerking tussen beide.¹¹⁸ De klachtenlijn van het KRC en de DGDE vormen evenwel de basis voor de alternatieve rapporten die zij steeds indienen bij de periodieke rapporten die België aan het VN-Comité voor de Rechten van het Kind overmaakt in uitvoering van artikel 44 Kinderrechtenverdrag.

Het *What Do You Think*- project van UNICEF België (zie verder Deel 3.4.) gaat na wat de meest kwetsbare groepen kinderen en jongeren denken over de manier waarop hun rechten in België worden gerespecteerd door hen een rechtstreekse en onrechtstreekse stem te geven. Deze worden onder de vorm van een alternatief rapport bij het officieel landenrapport van België overgemaakt aan en besproken met het VN-Comité voor de Rechten van het Kind in Genève.¹¹⁹

Het VN-Comité voor de Rechten van het Kind heeft reeds meermaals zijn bezorgdheid geuit over de versplinterde aanpak van de dataverzameling in België die niet alle domeinen van het Kinderrechtenverdrag dekt en op verschillende wijze wordt uitgevoerd op regionale en gemeenschapsniveaus.¹²⁰

Er ontbreken duidelijke engagementen van alle Belgische overheden om te blijven investeren in cijfergegevens vanuit kindperspectief en om met de resultaten aan de slag te gaan.¹²¹

4. In hoeverre zijn er gegevens over geweld tegen kinderen beschikbaar, worden deze uitgesplitst en zijn de meningen van kinderen gedocumenteerd?

Na vaststelling dat het Meldpunt Geweld, Misbruik en Verwaarlozing 1712 niet afdoende kinderen en jongeren bereikte, werd in 2014 onder meer met bevraging van deze laatste gezocht naar meer kindgerichte wijzen van communicatie om 1712 zo toegankelijker en

¹¹⁸ Alternatief rapport Kinderrechtencommissarissen 2018, 8; Landenrapport 2010, para 13-14.

¹¹⁹ Zie meer: <https://www.unicef.be/nl/over-unicef/unicef-in-belgie/wdyt-project/> en What Do You Think-UNICEF België 2018, 120p.

¹²⁰ Punt 11, Landenrapport België 2019.

¹²¹ Alternatief rapport Kinderrechtencommissarissen 2018, 9.

kindvriendelijker te maken (zie Deel 3.1).¹²² Sindsdien is er echter geen vervolg-evaluatie noch vervolgonderzoek opgezet.

De omvang van de kindermishandeling in België is onvoldoende bekend¹²³, onder meer omdat de registratie van feiten bij Kind en Gezin, de jeugdhulpverlening, de politie en/of de parketten niet op een uniforme manier gebeurt.¹²⁴

Meer specifiek met betrekking tot mensenhandel, en nog meer in het bijzonder over tienerprostitutie, is er weinig zicht op het aantal feiten alsook identificatie van slachtoffers. Een gecentraliseerd registratiesysteem is onbestaande. Ondanks de inspanningen van de federale overheid is er evenmin een systematische opleiding voor de eerstelijnsactoren. De opleiding is grotendeels afhankelijk van de inzet van de NGO's.¹²⁵

België noch Vlaanderen kent een kenniscentrum dat de verschillende inzichten rond de problematiek pesten bundelt en verscheidene acties daartegen ondersteunt.¹²⁶

5. Zijn er lacunes en zwakke punten in het systeem?

Vlaanderen investeert sterk in het uitbouwen van een integrale aanpak van geweld op kinderen en jongeren, door onder meer de uitbouw van integrale jeugdhulp, het ontwikkelen van specifieke meldpunten en aangepaste hulpverlening, het professionaliseren van verscheidene actoren op vlak van (detectie van en omgaan met) kindermishandeling, het investeren in samenwerking tussen actoren met uiteenlopende professionele achtergronden en werkingsprincipes...¹²⁷

Nochtans blijft het aantal meldingen over kindermishandeling hoog voor Vlaanderen. Lacunes en zwakke punten zijn zichtbaar op systeem-, inhoudelijk, organisatorisch en maatschappelijk niveau.¹²⁸ Dit wordt steeds verduidelijkt met enkele knelpunten.

Op *systeemniveau* beogen België en Vlaanderen een integraal beleid en werken ze dit ook uit. Toch zijn er belangrijke knelpunten zichtbaar, waaronder:

- Voor kinderen en jongeren belangrijke sectoren waaronder preventie, jeugdwerk, kinder- en jeugdpsychiatrie, opvoedingsondersteuning... maken geen deel uit van integrale jeugdhulp.¹²⁹
- Opvoedingsondersteuning- en preventiestructuren, zoals gebundeld in 'Huizen van het Kind' in Vlaanderen, worden positief onthaald, maar behoeven nog verdere uitwerking. Zo zijn er bepaalde groepen en domeinen die enigszins buiten

¹²² J. MEIRE (red.) m.m.v. P. DEKEYSER, I. HILLAERT, H. LAUWERS, M. MARREEL, A. PIESSENS en G. VERVOORT, *Advies voor een kindvriendelijk 1712*, Kind en Samenleving, Brussel in opdracht van de Vlaamse overheid, Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, 2014, 158 p., <https://k-s.be/medialibrary/purl/nl/3367768/Advies1712.pdf>.

¹²³ Punt 23, Landenrapport België 2019.

¹²⁴ Alternatief rapport Kinderrechtencoalities 2018, 39.

¹²⁵ Alternatief rapport Kinderrechtencoalities 2018, 47-48.

¹²⁶ Alternatief rapport Kinderrechtencoalities 2018, 44-45.

¹²⁷ Zie Deel I.

¹²⁸ Het Landenrapport België 2019 bevat een uitgewerkt overzicht van werkpunten en aanbevelingen voor België: punt 22-26 Geweld (lijfstraffen, misbruik en verwaarlozing, seksuele uitbuiting en misbruik en schadelijke praktijken), punt 27-28 Familie en alternatieve zorg, punt 29 Kinderen met een beperking, punt 41-42 Niet-begeleide minderjarige vreemdelingen, punt 43-44 Kinderen in migratie en punt 45 inzake Verkoop, handel en ontvoering. Onderstaande analyse is voornamelijk gebaseerd op de alternatieve landenrapporten in aanloop naar de opmaak van dit landenrapport.

¹²⁹ Zie Deel I.4.b.2.

beschouwing vallen en verdere aandacht verdienen. Daarbij wordt onder meer gedacht aan werken met tieners, vraaggestuurd werken en samenwerken met domeinen als onderwijs en hulpverlening.¹³⁰

- Onder bepaalde voorwaarden kunnen gezinnen met kinderen of NBMV worden opgesloten in gesloten centra. Bovendien heeft de Belgische overheid haar intentie kenbaar gemaakt om het gesloten centrum 127bis uit te breiden met vijf gesloten units voor gezinnen. België schroeft daardoor haar beleid, dat ze reeds 10 jaar volgde, om kinderen en jongeren in migratie niet op te sluiten, terug. Hierop kwam al veel reactie uit nationale en internationale (kinder- en mensenrechtelijke) hoek.¹³¹
- De grote opvangcentra zijn niet ingericht op maat van kinderen. Vluchtelingen- en migrantenkinderen ervaren deze centra als 'deprimerend, gewelddadig en vuil'. Ze getuigen onder meer over de promiscuïteit waartoe het centrum aanzet, over het geweld, en de vele ruzies.¹³²
- De Opvangwet beschermt te weinig gezinnen met jonge kinderen die een tweede of volgende verzoek om internationale bescherming indienen. Bij een hernieuwd verzoek volgt opnieuw een onderzoek. Tot de ontvankelijkheidsverklaring van dat verzoek verliezen die gezinnen hun materiële opvang. Ze worden systematisch tijdelijk uit het opvangcentrum gezet, ook al hebben ze kwetsbare kinderen.¹³³
- Bij NBMV wordt vastgesteld dat er sprake is van een disproportioneel sanctioneringsbeleid, waarbij het aantal disciplinaire transfers bij agressie toeneemt.¹³⁴
- Ondanks herhaalde veroordelingen door het VN-Comité voor de Rechten van het Kind¹³⁵ behoudt België het systeem om jongeren tussen de 16 en 18 jaar vanuit het jeugdrecht door te verwijzen naar het volwassenen strafrecht (d.i. uithandengeving). Bovendien worden uithandengegeven jongeren opgesloten in mensonwaardige gebouwen waarvan eerder al werd geoordeeld dat deze niet geschikt zijn voor volwassenen.¹³⁶
- Er is nood aan investering in voldoende personeel om telefonische en online hulpverlening beter toegankelijk te maken. De krachten en expertises van de onderscheiden actoren kunnen nog beter gebundeld worden.¹³⁷

Op *inhoudelijk niveau* kampt de aanpak van geweld op kinderen en jongeren onder meer met volgende zwaktes en lacunes:

- Er is gebrek aan gedegen kennis over kindermishandeling bij professionals die met kinderen in contact komen, zoals leerkrachten, advocaten, sociaal werkers en dergelijke meer. Er blijft een nood aan meer permanente vorming, meer bekendheid met de jeugdhulpverlening en meer training in detectie, al dan niet aangegeven door het kind zelf, en in aangepaste communicatie met kinderen en jongeren.¹³⁸
- De continuïteit in de jeugdhulpverlening verloopt niet altijd even vlot. Ondanks de herhaalde vraag van kinderen en jongeren, van diens context alsook van jeugdhulpverleners naar de aanstelling van een trajectbegeleider, die voor

¹³⁰ Alternatief rapport Kinderrechtencoalities 2018, 56.

¹³¹ Alternatief rapport Kinderrechtencommissarissen 2018, 30.

¹³² What Do You Think-UNICEF België 2018, 78, 80 en 107.

¹³³ Alternatief rapport Kinderrechtencommissarissen 2018, 30-31; Alternatief rapport Kinderrechtencoalities 2018, 112-113; What Do You Think-UNICEF België 2018, 120p.

¹³⁴ Alternatief rapport Kinderrechtencommissarissen 2018, 31; What Do You Think-UNICEF België 2018, 120p.

¹³⁵ Punt 47.a, Landenrapport België 2019.

¹³⁶ Alternatief rapport Kinderrechtencommissarissen 2018, 34-35.

¹³⁷ Alternatief rapport Kinderrechtencoalities 2018, 64.

¹³⁸ Alternatief rapport Kinderrechtencoalities 2018, 41; Punt 23.a en b Landenrapport België 2019.

voortdurende opvolging instaat en een aanspreekpunt vormt, houdt de overheid de boot ver af. Dit is onder meer door budgettaire overwegingen ingegeven.¹³⁹

Op *organisatorisch niveau* kampt de aanpak van geweld op kinderen en jongeren onder meer met volgende zwaktes:

- De locatie van gerechtelijke procedures is niet steeds aangepast aan het kind of de jongere. Een locatie moet uitnodigend, toegankelijk en geruststellend zijn. Het kind of de jongere in kwestie moet er gemotiveerd worden om zijn mening en stem in alle vertrouwen te mogen en kunnen uiten.
- Er zijn te weinig voorzieningen die op gepaste manier kunnen reageren op de hulpvragen en noden van kinderen en hun gezinnen. Binnen de bestaande voorzieningen is het aanbod dan nog eens te beperkt met wachtlijsten tot gevolg, zijn aanbod en vraag niet steeds op elkaar afgestemd doordat kinderen en jongeren eerder de snelst beschikbare hulp ontvangen in plaats van de hulp die ze werkelijk behoeven of vragen, zijn er capaciteitsproblemen wat betreft personeel en beschikbare plaatsen, kampt men met een oververtegenwoordiging van kwetsbare kinderen, ondervindt men moeilijkheden om de relaties tussen geplaatste kinderen en hun gezinnen te ondersteunen en is er gebrekkige communicatie tussen het gerecht, professionelen en ouders.¹⁴⁰

Op *niveau van de brede maatschappij* moet er sterk(er) worden geïnvesteerd in bewustwording en sensibilisering.

- Er is nood aan sterkere publieke signalen van nultolerantie voor geweld op kinderen en jongeren, ook binnen de opvoedingsrelatie. Er is nog steeds geen wettelijk verbod op de 'pedagogische tik'.¹⁴¹
- Preventiecampagnes rond mishandeling voor de brede publieke opinie en in het bijzonder naar ouders en alle professionelen toe die in contact komen met kinderen moeten met meer regelmaat worden georganiseerd. Aandacht moet hierbij uitgaan naar verhoogde waakzaamheid en geweldloze communicatie.¹⁴²
- Aantasting van de seksuele integriteit van kinderen en jongeren in het bijzonder via uitbuiting van kinderen en jongeren in het buitenland, kinderhandel en vrouwelijke genitale verminking, is nog te onbekend zowel bij het grote publiek als bij professionele actoren. Er moet meer worden gesensibiliseerd over de problematiek, de preventiestrategieën, de meldingsprocedures...¹⁴³

6. Is er voor bepaalde groepen niet in voldoende bescherming voorzien?

Bepaalde groepen van kinderen en jongeren en/of bepaalde problematieken missen voldoende bescherming¹⁴⁴, waaronder:

¹³⁹ Alternatief rapport Kinderrechtencoalities 2018, 61 en 64; Alternatief rapport Kinderrechtencommissarissen 2018, 15.

¹⁴⁰ Alternatief rapport Kinderrechtencoalities 2018, 58-59, 78, 94, 113 en 124; Alternatief rapport Kinderrechtencommissarissen 2018, 15.

¹⁴¹ Alternatief rapport Kinderrechtencommissarissen 2018, 13; Alternatief rapport Kinderrechtencoalities 2018, 42; Punt 22, Landenrapport België 2019.

¹⁴² Alternatief rapport Kinderrechtencoalities 2018, 41.

¹⁴³ Alternatief rapport Kinderrechtencoalities 2018, 48-49 en 51; Punt 24.d en 26.a Landenrapport België 2019.

¹⁴⁴ Zie ook punt 4 Landenrapport België 2019.

- Niet-begeleide minderjarige vreemdelingen stoten op een tekort aan gespecialiseerde jeugdhulp. In de meeste voorzieningen bestaat voor hen een tekort aan plaatsen en vaak komen ze daardoor in centra voor volwassenen of juist helemaal alleen op straat terecht.¹⁴⁵
- Vluchtelingen en migrantenkinderen die in grote opvangcentra ervaren het leven daar als bijzonder moeilijk en stresserend. Er is een gebrek aan privacy, aangepaste begeleiding en een rustige omgeving. Promiscuïteit en geweld is alom aanwezig.¹⁴⁶
- Kinderen in opvangcentra, kinderen met een handicap en kinderen onder psychiatrische begeleiding hebben vaak geen (voldoende) vrijetijd(sruimtes).¹⁴⁷
- Enkele zeer kwetsbare groepen kinderen, zoals kinderen met een handicap, kinderen in een instelling, anderstalige kinderen, kinderen op de vlucht, kinderen in armoede en kinderen in conflict met de wet, worden vaak niet gehoord.¹⁴⁸
- Bepaalde problematieken, zoals mensenhandel en tienerprostitutie of de problematiek van kinderporno, behoeven een meer gespecialiseerde aanpak en meer coördinatie en afstemming tussen de verschillende betrokken professionele actoren. Ook meer onderzoeks- en vervolgingscapaciteit en het bereiken van een consensus tussen uiteenlopende visies zijn hier gewenst.¹⁴⁹
- In sommige domeinen, zoals het opvoedingsondersteunende en preventieve domein, dient extra aandacht geschonken te worden aan de groep 'tieners' binnen de grotere groep jongeren.¹⁵⁰

¹⁴⁵ Alternatief rapport Kinderrechtencommissarissen 2018, 15; What Do You Think-UNICEF België 2018, 78.

¹⁴⁶ What Do You Think-UNICEF België 2018, 107, 112 en 117.

¹⁴⁷ Alternatief rapport Kinderrechtencommissarissen 2018, 28-29.

¹⁴⁸ Alternatief rapport Kinderrechtencoalities 2018, 29; Alternatief rapport Kinderrechtencommissarissen 2018, 11.

¹⁴⁹ Alternatief rapport Kinderrechtencoalities 2018, 48-49 en 51.

¹⁵⁰ Alternatief rapport Kinderrechtencoalities 2018, 56.

III. GOOD PRACTICE EXAMPLES

In Vlaanderen zijn er verschillende projecten die handelen over geweld (op kinderen)¹⁵¹ en ook projecten en onderzoeken die het belang van een participatieve benadering aanhalen. Er zijn echter niet meteen projecten of onderzoeken die beiden aan elkaar linken. Tevens valt te bemerken dat er niet onmiddellijk projecten van zeer recente datum te vinden zijn.

Voor het voorliggend rapport werden vier interessante projecten en onderzoeken geselecteerd die nog het meest beantwoorden aan het *Lundy-model of participation*¹⁵².

Het gaat hierbij om:

- Een onderzoeksrapport omtrent een kindvriendelijk 1712, waar met inspraak van kinderen en jongeren gezocht wordt naar wijzen om de communicatie met een hulplijn te verbeteren en af te stemmen op de noden, zorgen en behoeften van kinderen en jongeren. Dit advies heeft aanleiding gegeven tot een herstructurering van de hulplijn en bijhorende communicatiemethoden.
- De opmaak door jongeren, zelf slachtoffer van geweldsituaties, van een boek, met bijhorend materiaal onder de vorm van een quiz, filmpjes, stellingen... dat verder wordt uitgerold in workshops en inspringtheater.
- Een onderzoeksproject omtrent kinderrechteneducatie waarbij jongeren meer informatie over recht op bescherming tegen geweld als een belangrijk thema naar voren schuiven. Dit leidde tot de opmaak van brochures voor jongeren en bijhorend materiaal voor volwassenen.
- Een inspraakproject van UNICEF voor de meest kwetsbare groepen van kinderen en jongeren in België. Hoewel geweld vaak aan bod komt, is er nog geen specifiek project hieromtrent uitgewerkt. Interessant hierbij is dat enkele projecten zich specifiek wijden aan de zorgen behoeften, mogelijke voorstellen... van niet begeleide minderjarige vreemdelingen en kinderen op de vlucht (wat interessant is voor WP 3).

1. Advies voor een kindvriendelijk 1712

In maart 2012 werd het Meldpunt Geweld, Misbruik en Verwaarlozing 1712 opgestart als centrale hulplijn voor alle vormen van geweld, misbruik en kindermishandeling. Na de vaststelling dat kinderen en jongeren nauwelijks zelf contact opnamen met 1712 onderzocht Kind & Samenleving in 2014 in opdracht van de Vlaamse Overheid, departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, naar wijzen om 1712 kindvriendelijker te maken.

Naast een literatuurstudie, een enquête bij bestaande meldpunten en werksessies met experts uit (jeugd)communicatie en jeugdhulp, werden ook via interviews en focusgroepsgesprekken met kinderen en jongeren knelpunten, mogelijkheden, tips en voorstellen verzameld. De hieruit voortvloeiende beleidsaanbevelingen gingen onder meer dieper in op verscheidene scenario's tot uitbouw van 1712, essentiële voorwaarden in de werking van 1712 zelf, de boodschap die 1712 moet uitdragen opdat deze kinderen en jongeren zou bereiken en meerder contactmogelijkheden die aansluiten op de leefwereld van kinderen en jongeren.¹⁵³

¹⁵¹ Zie deel I.

¹⁵² L. LUNDY, 'Voice' is not enough: conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child, *British Educational Research Journal* 2007, Vol. 33, No. 6, 927–942.

¹⁵³ J. MEIRE (red.) m.m.v. P. DEKEYSER, I. HILLAERT, H. LAUWERS, M. MARREEL, A. PIESSENS en G. VERVOORT, *Advies voor een kindvriendelijk 1712*, Kind en Samenleving, Brussel in opdracht van de Vlaamse overheid, Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, 2014, 158 p., <https://k-s.be/medialibrary/purl/nl/3367768/Advies1712.pdf>.

Enkele knelpunten:

- Op aangeven van het rapport werd de site 1712 op een degelijke manier vernieuwd, maar niet alle voor kinderen en jongeren belangrijke aandachtspunten werden doorgevoerd. Zo is bellen nog steeds enkel mogelijk tijdens de kantooruren en is er geen chatfunctie.
- Kinderen en jongeren werden wel participatief in het onderzoek betrokken, maar de de verkenning naar een kindvriendelijker 1712 wordt gezien als eindpunt. De aanbevelingen werden gebruikt voor implementatie, maar er is geen sprake van een vervolgevaluatie naar de praktijkervaringen van de doelgroep, de mate waarin de hulplijn hierin geslaagd is noch naar de positieve en negatieve aspecten waarmee kinderen en jongeren in de praktijk nog geconfronteerd worden.

2. STUKboek: Jongeren tegen geweld in opvoeding en relaties

Het STUKBOEK¹⁵⁴ werd in 2009 gemaakt door jongeren uit Nederland en België. Het bundelt zeventien verhalen van jongeren die te maken hebben gehad met kindermishandeling. Verder komen zes stellingen met discussies, achtergrondinformatie (cijfers, tips ...) en een STUKquiz in het boek aan bod. Het boek is bedoeld om te gebruiken in de klas, bij de opleiding en op het werk.¹⁵⁵ Daarnaast maakten de jongeren onder meer ook filmpjes over kindermishandeling voor YouTube.¹⁵⁶

Via workshops en forumtheater waarbij het publiek een actieve rol bekleedt, wordt het materiaal verder ingezet.

Enkele knelpunten:

- Er is weinig zicht op de bekendheid en impact van dit initiatief, dat zich bovendien meer op Nederland richt. Het is minder bekend in Vlaanderen.

3. Clear Project (2013-2015)

Clear staat voor *Children's Legal Education - Adapted Resources*. Aan dit Europees gefinancierd onderzoek, waaraan voor Vlaanderen de AP Hogeschool Antwerpen meewerkte, werkten jongeren en volwassenen uit verschillende Europese landen samen om een instrument te ontwerpen dat jongeren (12 tot 17 jaar) kennis geeft over en vaardig maakt rond kinderrechten.¹⁵⁷ In Vlaanderen werd dit onderzoek gevoerd in een Antwerpse school, waar een groepje van een zestal jongeren (tussen 15 en 17 jaar) werd bevraagd over 'welke rechten zij als jongere belangrijk vonden'. Uit het onderzoek vloeide voort dat er nog te weinig sprake is van kinderrechteneducatie. Kinderen en jongeren weten amper waar zij met hun problemen terecht kunnen.

¹⁵⁴ Een project van STUK bestaat alleen wanneer jongeren met plannen komen en die plannen door hen worden uitgevoerd in samenwerking met anderen. Per project zijn een of meerdere jongeren betrokken. Zij bepalen het onderwerp en de vorm waarin er uiteindelijk over wordt gesproken. STUK bestaat uit een steeds wisselende groep jongeren in Nederland en Vlaanderen: <http://stukonline.com/over-stuk/>.

¹⁵⁵ ABDIRAHMAN e.a., *Stukboek. Jongeren tegen geweld in opvoeding en relaties*, Stichting Stuk, 2009, 125p.

¹⁵⁶ Zie bv. over de pedagogische tik: https://www.youtube.com/watch?v=ysnqu1Kdm_k.

¹⁵⁷ Zie: <https://www.ap.be/gezondheid-en-welzijn/onderzoeksproject-clear/1758>

De jongeren konden zelf beslissen welke rechten zij voorop stelden. Jongeren haalden vaak het recht om jong te zijn aan, maar daarnaast werd ook meermaals het recht op bescherming tegen geweld en het recht op participatie in een justitiële context aangehaald.

Naar aanleiding hiervan werden dan ook werkboekjes uitgewerkt rond deze drie thema's. De werkboekjes zijn bedoeld voor kinderen vanaf 12 jaar. Ze willen hen een beeld geven over de geldende rechten, wetten en regels, hoe dit alles zich verhoudt met enkele andere landen en waar ze terecht kunnen wanneer ze geconfronteerd worden met bepaalde problemen.

Enkele knelpunten:

- Jongeren werden wel bevraagd over welke rechten zij als voornaamste aanschouwen, maar niet hoe zij deze rechten in de praktijk ervaren. Er werd niet geconstateerd waar er zich lacunes bevinden en welke suggesties men hiervoor aanreikt.
- Het gaat om een algemene bevraging van jongeren en niet om een bevraging van een specifieke kwetsbare groep kinderen, zoals kinderen die slachtoffer van geweldsituaties zijn geworden.

4. What Do You Think - UNICEF

Het 'What Do You Think'-project (WDYT) werd door UNICEF België in 1999 opgezet¹⁵⁸. WDYT richt zich tot kinderen en jongeren tot 18 jaar die in België wonen of verblijven. Dit project wil het recht op vrije meningsuiting en participatie van kwetsbare groepen van kinderen en jongeren op elk niveau verbeteren.

Door rechtstreekse of onrechtstreekse (via scholen of organisaties) bevragingen over hoe kinderen en jongeren vinden dat het met hun rechten gesteld is en over de problemen die zij zien of ervaren, verzamelt WDYT ideeën, wensen en voorstellen. Deze worden onder de vorm van een alternatief rapport bij het officieel landenrapport van België overgemaakt aan en besproken met het VN-Comité voor de Rechten van het Kind in Genève.

Daarnaast gaat de aandacht ook uit naar specifieke situaties waarin kinderen en jongeren zich kunnen bevinden. Zo werden onder meer rapporten opgesteld met niet begeleide minderjarige vreemdelingen (2004), kinderen met een handicap (2007), kinderen in armoede (2010), (on)gelijke kansen op school (2013) en kinderen op de vlucht die recent in België zijn aangekomen (2016-2017). Steeds wordt met de kinderen en jongeren besproken wat hun bekommernissen zijn, met welke problemen ze geconfronteerd worden en welke oplossingen zij zien of voorstellen.

Enkele knelpunten:

- Geweld is een thema dat in verscheidene rapporten aan bod komt, maar tot op heden werd geweld op kinderen en jongeren nog niet als specifiek thema onderzocht en besproken met kinderen en jongeren.

¹⁵⁸ Zie: <https://www.unicef.be/nl/over-unicef/unicef-in-belgie/wdyt-project/>
https://www.unicef.be/content/uploads/2014/06/wdyt_kinderen-in-belgie.pdf.

Bijlagen

1. Reporting mechanisms

1.a. Politionele en justitiële instanties

Politie

- Heterdaad
- Nummer 101
- Klacht/aangifte ter plaatse door het kind of de jongere zelf, betrokkenen of derden
- Artikel 422*bis* Strafwetboek

Eenieder die een persoon in nood aantreft, moet hulp aanbieden (al dan niet rechtstreeks). Wie nalaat hulp te bieden, kan achteraf eventueel worden veroordeeld tot schuldig hulpverzuim.

Parquet

- Via politie
- Het kind of de jongere zelf, betrokkenen of derden via aangifte of klacht ter plaatse
- Via het OCJ en VK (zie boven 4.b.)

Specifiek voor dragers van beroepsgeheim:

- Melding van een hulp-of zorgverlener via art. 458*bis* Sw.

Spreekrecht voor dragers van beroepsgeheim indien zij kennis krijgen van ernstige misdrijven op kinderen (alook andere kwetsbare personen, zoals zwangeren, zieken, ouderen, gehandicapten...) of wanneer er aanwijzingen zijn van een gewichtig en reëel gevaar voor andere slachtoffers. De geheimplichtige kan niet zelf noch met hulp van anderen bescherming bieden.

Aangifte is mogelijk bij de procureur des Konings

- Melding van een hulp-of zorgverlener i.g.v. noodtoestand

De noodtoestand is een rechtvaardigingsgrond. Het laat een hulp- of zorgverlener toe om te spreken wanneer er een dreigend en ernstig gevaar bestaat.

Melding door een geneesheer o.b.v. art. 61 Code van de Geneeskundige Plichtenleer
Spreekrecht voor de arts bij vaststellen van o.m. (vermoedens van) kindermishandeling. De arts bespreekt dit (indien mogelijk) met de betrokkene zelf en de ouders. Hij kan beroep doen op het VK of melden aan de procureur des Konings.

1.b. Informatie en Hulpverlening

Heel wat organisaties en diensten hebben een aanbod waar personen terecht kunnen met vragen, bezorgdheden en meldingen.

1.b.1. Specifiek m.b.t. kindermishandeling

1712

Meldpunt voor Geweld, Misbruik en Verwaarlozing zowel voor kinderen en jongeren als voor volwassenen.

1712 is er voor elke vraag over elke vorm van geweld of misbruik, lichamelijk, psychisch, economisch of seksueel geweld.

De aangeboden diensten van 1712 worden opgedeeld per leeftijdscategorieën: -13 jaar, 13-18 jaar en + 18 jaar. Vandaar worden personen toegeleid naar verdere stappen tot melding.

De 1712 is elke werkdag, van maandag tot vrijdag, van 9 tot 17 uur bereikbaar.

Telefoon: 1712

Het gesprek is gratis en discreet, de oproeper hoeft zich niet te identificeren.

Homepagina: <https://1712.be/>

Vertrouwenscentrum Kindermishandeling (VK)

In elke Vlaamse provincie en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is er een Vertrouwenscentrum Kindermishandeling werkzaam. Het VK is multidisciplinair samengesteld en heeft een medische, psychologisch/pedagogische en sociale functie alsook een secretariaatsfunctie. De hulpverlening van het VK is volledig gratis en vertrouwelijk.

Elk VK is telefonisch bereikbaar op werkdagen. Tijdens de avonduren en in de weekends is er voor dringende situaties een telefonische wachtdienst.

Telefoon: 1712

Homepagina: <http://www.kindermishandeling.be>

De introductiepagina wordt opgedeeld per leeftijdscategorieën: kinderen, jongeren en volwassenen.

Chat: www.nupraatikerover.be en <http://ww6.slachtofferchat.be/>

De zes VK's in Vlaanderen en Brussel hebben via een samenwerkingsverband het **Vlaams Expertisecentrum Kindermishandeling** opgericht met het oog op het versterken van de aanpak en de visie van kindermishandeling en het realiseren van een centraal aanspreekpunt.

Homepagina: <http://www.vertrouwenscentrum-kindermishandeling.be/veck/Over-het-Veck>

Child Focus

Stichting voor Vermiste en Seksueel Uitgebuide Kinderen. Iedereen kan hier terecht om een verdwijning, een internationale kinderontvoering door een ouder of een situatie van seksuele uitbuiting van een minderjarige te melden.

Noodnummer: 116 000

Gratis, en 24u op 24u, 7 dagen op 7 bereikbaar.

Homepagina: <http://childfocus.be/nl>

1.b.2. Specifiek m.b.t. grensoverschrijdend gedrag

Grenslijn

Sinds 2018 kent Vlaanderen een website die alle expertise en informatie over grensoverschrijdend gedrag bundelt. De website richt zich vooral op vrijwilligers en professionals die met kinderen en jongeren werken.

Grenslijn is géén meldpunt voor grensoverschrijdend gedrag, maar een plek waar iedereen terecht kan voor informatie over de problematiek. Dat kan gaan om verduidelijkende artikels, diepgaande publicaties of werkmaterialen die meteen bruikbaar zijn in de praktijk.

De website is een gezamenlijk initiatief van de Vlaamse ministers Sven Gatz (Jeugd), Hilde Crevits (Onderwijs), Philippe Muyters (Sport) en Jo Vandeuren (Welzijn). Het idee erachter is dat de informatie nu te versnipperd is en beter gebundeld kan worden op één platform.

De kennis wordt aangeleverd door verschillende themabeheerders die specifieke expertise hebben over een deelaspect van grensoverschrijdend gedrag. Zo wordt het thema agressie beheerd door [Icoba](#), discriminatie door [Unia](#), kindermishandeling door het [Vlaams ExpertiseCentrum Kindermishandeling](#), online risico's door [Mediawijs](#), pesten door [Tumult](#), seksueel grensoverschrijdend gedrag door [Sensoa](#) en welbevinden door het [Vlaams Instituut Gezond Leven](#).

Homepagina: <https://www.kennisplein.be/sites/integriteit>

1.b.3. Algemeen

Awel

Awel luistert naar alle kinderen en jongeren met een vraag, een verhaal en/of een probleem. Kinderen en jongeren kunnen telefonisch, per mail, via chat of op het forum contact nemen.

Telefoon: 102

Elke dag van 16u tot 22u, behalve op zon- en feestdagen.

Mail: brievenbus@awel.be

Chat: www.awel.be

Elke dag van 18u tot 22u, behalve op zon- en feestdagen.

Forum: www.awel.be/forum/start

Homepagina: www.awel.be

Centrum Algemeen Welzijnswerk (CAW), in het bijzonder de jongerenafdeling het Jongerenadviescentrum (JAC)

Het CAW helpt mensen met al hun vragen en problemen die te maken hebben met welzijn. Het JAC helpt jongeren (-25 jaar) met al hun vragen en problemen.

Het CAW en het JAC zijn via verscheidene manieren bereikbaar: mailen, chatten, bellen, langsgaan of een afspraak maken.

Homepagina:

CAW: www.caw.be/home

JAC: www.jac.be

Via de homepagina kan men kiezen tussen verscheidene manier van contactname, met een CAW of JAC in de buurt: mailen, chatten, bellen, langsgaan of een afspraak maken.

Centrum voor Leerlingenbegeleiding (CLB)

Aan iedere school in Vlaanderen is een CLB verbonden. Onder meer samen met de JAC's maken de CLB's deel uit van de brede instap van integrale jeugdhulp. Ze vormen een laagdrempelig aanbod voor kinderen, jongeren of volwassenen met een jeugdhulpvraag.

Homepagina: <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/home>

Via de homepagina kan per doelgroep gezocht worden naar verdere informatie en contactgegevens.

Huizen van het Kind

De Huizen van het Kind zijn lokale samenwerkingsverbanden van diensten die zich lokaal inzetten voor kinderen, jongeren en gezinnen. Zij bieden preventieve gezondheidszorg, opvoedingsondersteuning en ontmoeting met alle gezinnen aan, met bijzondere aandacht voor kwetsbare gezinnen. Ouders kunnen hier terecht voor onder meer informatie, advies, ondersteuning, ontmoeting, workshops...

In verscheidene Vlaamse steden en gemeenten en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn Huizen van het Kind gehuisvest...

Homepagina: <http://www.huizenvanhetkind.be/hk/>

Via de heading 'De Huizen' zijn contactgegevens van een Huis van het Kind in de buurt beschikbaar.

JO-lijn

JO-lijn is de luisterlijn van het Agentschap Jongerenwelzijn voor kinderen, jongeren en volwassenen in de jeugdhulp met vraag naar informatie, advies of klachten.

Telefoon: 0800 900 33

Bereikbaar van maandag tot vrijdag met wisselende uren.

Schriftelijk:

JO-lijn, Koning Albert II-laan 35 - bus 32, 1030 Brussel

Mail: jo-lijn@jongerenwelzijn.be

Homepagina: www.jongerenwelzijn.be/jeugdhulp/jo-lijn

Kinderrechtencommissariaat - Klachtenlijn

Het Kinderrechtencommissariaat is de Vlaamse pleitbezorger van kinderrechten, opgericht door het Vlaams Parlement. Het detecteert signalen van kinderen, jongeren en professionals en zet deze concreet om in beleidsadviezen.

De Klachtenlijn van het Kinderrechtencommissariaat onderzoekt klachten over schendingen van kinderrechten en waakt over de toepassing en naleving ervan.

Telefoon: 0800 20 808

Mail: klachtenlijn@kinderrechten.be

Homepagina: www.kinderrechten.be

Stop it Now

Stop it Now wil preventieve hulp bieden aan mensen met pedofiele gevoelens en hun naasten. Ze zijn bereikbaar voor personen die zich zorgen maken over eigen gevoelens en gedrag of over het gedrag van iemand in de directe sociale omgeving.

Telefoon: 0800 200

Niet elke dag van de week bereikbaar.

Mail: vrAGEN@stopitnow.be

Homepagina : <https://stopitnow.be/>

TEJO

TEJO biedt in Vlaanderen laagdrempelige, therapeutische ondersteuning aan jongeren tussen 10 en 20 jaar, kortdurend, onmiddellijk, anoniem, en gratis. Kinderen en jongeren kunnen met of zonder afspraak langsgaan. De dienstverlening gebeurt door professionele therapeuten op vrijwillige basis. De therapie heeft als hoofddoelstelling de jongeren te deblokkeren en hen opnieuw in hun kracht te zetten. Op die manier komt TEJO preventief tegemoet aan dringende hulpvragen zodat de probleemsituatie niet verder escaleert en de jongeren in een vroeg stadium geholpen worden.

De jongere kan kiezen tussen verscheidene manieren van contactname: mailen, bellen, langsgaan of afspraak een maken.

Homepagina: www.tejo.be

Via de homepagina kan men zien waar in de buurt TEJO werkt. Men kan kiezen tussen verscheidene manier van contactname: mailen, bellen, langsgaan of afspraak een maken.

't Zitemzo

't Zitemzo (de vroegere Kinderrechtswinkel) is een rechtbeschermingsinitiatief voor minderjarigen. Ze biedt een dienstverlening aan die in functie van de rechten van kinderen

staat. Het aanbod richt zich zowel naar kinderen als naar volwassenen, diensten en organisaties.

Telefoon: 09 233 65 65 (algemeen) of 09 234 19 72 (juridische helpdesk voor professionelen)

Mail: info@tzitemzo.be of jurist@tzitemzo.be (juridische helpdesk voor professionelen)

Homepagina: www.tzitemzo.be

De introductiepagina wordt opgedeeld per leeftijdscategorie en rol: kinderen, jongeren, professionelen, leerkrachten en ouders.

Vragen kunnen per mail, per telefoon, per chat of persoonlijk worden gesteld.

Specifiek voor *vrouwelijke genitale verminking* zijn volgende drie verenigingen bereikbaar:

INTACT vzw

Intact staat in voor ondersteuning in de beschermingsprocedures en juridisch advies.

Homepagina: www.intact-association.org

Gams vzw

Gams biedt psycho-sociale begeleiding aan.

Homepagina: www.gams.be

Sensoa

Vlaams expertisecentrum voor seksuele gezondheid.

Homepagina: www.sensoa.be

Specifiek voor genitale verminking: www.seksualiteit.be/misbruik/misbruik-en-wet/genitale-verminking

2. Risk Assessment Measures/Indicators

Hieronder volgt een overzicht van een aantal leidraden die professionelen en organisaties methodieken wil aanreiken, wil ondersteunen in het uitbouwen van een beleid enz. Deze opsomming is slechts illustratief van aard en vat zeker niet wat allemaal bestaat of in ontwikkeling is in de praktijk.

2.a. Domus medica – Richtlijnen aanpak kindermishandeling

Domus Medica vzw behartigt de belangen van de huisartsen en de huisartsenkringen in Vlaanderen op wetenschappelijk, maatschappelijk en syndicaal vlak via democratische besluitvorming en wetenschappelijke onderbouw en bevordert de ontwikkeling en realisatie van een goede patiëntgerichte gezondheidszorg en zorgbeleid. Het heeft onder meer richtlijnen voor huisartsen omtrent kindermishandeling ontwikkeld. Verscheidene aspecten voor de aanpak ervan komen aan bod, waaronder medische vaststelling, bespreekbaar maken, samenwerking...¹⁵⁹

2.b. Framework for the Assessment of Children in Need and their Families

Dit kader werd in 2000 ontwikkeld in een samenwerking van het *Departement of Health*, het *Department for Education and Employment* en het *Home Office* van het Verenigd Koninkrijk.¹⁶⁰ Dit raamwerk positioneert het kind centraal, waarbij zijn ontwikkeling en welzijn worden bepaald door de ontwikkelingsbehoeften van het kind (o.a. gezondheid, cognitieve ontwikkeling, gedrags- en emotionele ontwikkeling, ...), de opvoedingscapaciteit binnen het gezin (o.a. basale verzorging, garanderen veiligheid, emotionele warmte, ...) en de ruimere gezins- en omgevingsfactoren (o.a. bredere familie, woonsituatie, werksituatie, ...). Kind & Gezin bouwt voort op dit raamwerk om zijn beleid te ontwikkelen en praktijkrichtlijnen, o.m. in geval van verontrusting en (vermoedens) van kindermishandeling, uit te vaardigen.¹⁶¹

2.c. Pimento - Werkvormenbundel - Seksueel grensoverschrijdend gedrag bespreekbaar maken bij kinderen van 9 tot 12 jaar

Pimento vzw zet zich in om iedereen die met groepen (jonge) mensen werkt, hete hangijzers en pittige thema's op een positieve manier te leren aanpakken. Kernthema's zijn relaties en seksualiteit, teambuilding, weerbaarheid en pesten, identiteitsontwikkeling en

¹⁵⁹ Zie: <https://www.domusmedica.be/documentatie/richtlijnen/overzicht/kindermishandeling.html> en <https://www.domusmedica.be/documentatie/richtlijnen/overzicht/kindermishandeling/5318-op-welke-manier-kan-dient-een-huis-arts-samen-te-werken-met-andere-gespecialiseerde-instanties-in-dringende-situatie-en-niet-dringende-situaties.html>.

¹⁶⁰ Zie hierover meer: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20130404002518/https://www.education.gov.uk/publications/eOrderingDownload/Framework%20for%20the%20assessment%20of%20children%20in%20need%20and%20their%20amilies.pdf>.

¹⁶¹ KIND EN GEZIN, *Conferentie De Toekomst is Jong – Werkgroep, groep 4. Jong en Geborgen Eindrapport*, 2016, Brussel, 4. LINK toevoegen?

jongerenparticipatie. Hun aanbod richt zich onder meer naar leerkrachten, jeugdwerkers, jongerenbegeleiders; leidinggevendenden...

Zo wil Pimento kinderen, jongeren en hun begeleiders versterken in thema's die de leefwereld van kinderen en jongeren bepalen.

Specifiek inzake het bespreekbaar maken van seksueel grensoverschrijdend gedrag werd de werkvormenbundel 'Space' ontwikkeld. Deze is op de online game Orbit, hetgeen ontworpen werd door de *University of the Sunshine Coast* in Australië, terug te vinden. Het is een gratis preventieprogramma (zowel offline als online) over seksueel misbruik, gericht op kinderen (<http://orbit.org.au/>).

'Space' trekt het begrip open naar seksueel grensoverschrijdend gedrag, waar seksueel misbruik maar een vorm van is.¹⁶²

2.d. Raamwerk seksualiteit en beleid

Het 'Raamwerk Seksualiteit en Beleid' biedt handvaten en bouwstenen voor een integraal beleid rond seksualiteit en lichamelijke integriteit in organisaties en instanties die werken met en voor kinderen en jongeren. Het bundelt een modelvisie, concrete beleidsinstrumenten en achtergrondinformatie. Het raamwerk komt tegemoet aan de verscherpte beleidsaandacht voor geweld, kindermishandeling en seksueel misbruik.

De basisversie van het Raamwerk Seksualiteit en Beleid werd ontwikkeld door Sensoa en Child Focus.¹⁶³ Samen met vertegenwoordigers van diverse niveaus en externe experts werden voor vijf sectoren specifieke raamwerken uitgewerkt op maat van:

- het onderwijs;
- de kinderopvang;
- het jeugdwerk;
- de integrale jeugdhulp;
- de sportsector.

2.e. Sensoa vlaggensysteem

Het Vlaggensysteem is een methodiek om seksueel gedrag in te schatten en gepast te reageren. Het is ontwikkeld door Sensoa. Aan de hand van zes criteria kan seksueel gedrag worden ingedeeld in vier categorieën, aangeduid met verschillende kleuren vlaggen. Bij elk type gedrag wordt een aangepaste reactie voorgesteld.

Naast een pakket voor kinderen en jongeren met een gewone seksuele ontwikkeling, werd ook een pakket ontwikkeld voor kinderen en jongeren met bijzondere behoeften.

Elk pakket bevat:

- een handboek;
- een kaartenset met concrete situaties;
- een kaart met toelichting van de vlaggen en reactiemogelijkheden;
- een kaart 'Stuurwiel seksueel gedrag'.

¹⁶² Zie: <https://www.pimento.be/wp-content/uploads/2018/01/2018-Pimento-Space-werkvormenbundel.pdf>.

¹⁶³ Zie: <https://www.seksuelevorming.be/projecten/raamwerk-seksualiteit-en-beleid>.

De methodiek is in eerste instantie bedoeld voor begeleiders van kinderen en jongeren. Ook schoolteams en directies bijvoorbeeld, maar ook jongerenbegeleiders in het jeugdwerk, instellingen enz. kunnen hiermee aan de slag.¹⁶⁴

2.f. Signs of Safety

Signs of Safety is een oplossingsgerichte samenwerkingsrelatie tussen de hulpverlening en een gezin waar kindermishandeling vermoed wordt of is aangetoond. De veiligheid van het kind of de kinderen in het gezin staat centraal. Naast de zorgen, wordt er ook op zoek gegaan naar de krachten en de hulpbronnen van het gezin. Door het (durven) stellen van goede vragen, komt voortgang in het begeleidingsproces en word vermeden dat hulpverleners blijven steken in het verzamelen van informatie.¹⁶⁵

Signs of Safety is een benadering die de laatste jaren steeds meer ingang krijgt in de jeugdhulp.¹⁶⁶

¹⁶⁴ Zie: <https://www.seksuelelevorming.be/sensoa-vlaggensysteem>.

¹⁶⁵ Zie: <https://www.nji.nl/Signs-of-Safety>; <http://www.signsofsafety.net/>; en <http://tijdvooragressiebeleid.be/test/wp-content/uploads/2013/06/Signs-of-Safety.pdf>.

¹⁶⁶ Informatie verkregen via Jole LOUWAGIE, Beleidsmedewerker, Afdeling Beleidsontwikkeling, Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, Vlaamse overheid. Zie ook: P. GORIS, *Signs of Safety is meer dan een jeugdhulpmethodiek. Dat is waarom ik hulpverlener ben*, Interview, 17 april 2017, https://sociaal.net/interview/signs-of-safety-is-meer-dan-een-jeugdhulpmethodiek/?sf_s=signs+of+safety.